

Miia Halmesaari

Taloudelliset vaikeudet lastensuojeluperheissä

Läpileikkaus pienen paikkakunnan lastensuojelun asiakkaiden taloudellisista vaikeuksista ammattilaisen silmin

Opinnäytetyö

Syksy 2014

Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Miia Halmesaari

Työn nimi: Taloudelliset vaikeudet lastensuojeluperheessä – Läpileikkaus pienen paikkakunnan lastensuojelun asiakkaiden taloudellisista vaikeuksista

Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi:	2014	Sivumäärä: 58	Liitteiden lukumäärä: 1

Tutkimuksessani käsittelen pienen paikkakunnan lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä olevien perheiden taloudellisia vaikeuksia sosiaalihuollon ammattilaisten näkökulmasta. Tutkimus on toteutettu laadullisena tutkimuksena, jota varten olen haastatellut kuutta saman paikkakunnan sosiaalihuollon ammattilaista.

Tutkimuksessani selvitän, ovatko taloudelliset vaikeudet yleisiä lastensuojeluperheissä, millaisia lastensuojeluperheiden taloudelliset vaikeudet ovat ja mitkä ovat yleisimpiä syitä näihin vaikeuksiin. Kartoitan myös sosiaalitoimen mahdollisuuksia helpottaa ja korjata lastensuojeluperheiden taloudellista tilannetta.

Tutkimustulokseni vastaavat pitkälti valtakunnallisissa tutkimuksissa saatuja tuloksia joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Yleisimpänä taloudellisena ongelmana lastensuojeluperheissä näyttäisi olevan pienituloisuus ja siitä johtuva ”kädestä suuhun” eläminen, mutta myös ylivelkaantumista esiintyy. Yleisimpiä syitä ovat muuan muassa työhön, perherakenteeseen ja arjenhallintaan liittyvät seikat. Sosiaalitoimella on useita keinoja helpottaa perheiden tilannetta, mutta olennaisena pidettiin ongelmien tulemistä ilmi ja yksityiskohtausta ohjausta tilanteen korjaamiseksi.

Avainsanat: lastensuojelu, toimeentulo, lapsiperhe, köyhyys.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation:

Author/s: Miia Halmesaari

Title of thesis: Financial difficulties in child welfare families – a cross-section of the financial difficulties of the small town's child welfare customers

Supervisor(s): Päivi Rinne

Year: 2014

Number of pages: 58

Number of appendices: 1

In this research I am studying the financial difficulties of the families who belong to the region of open welfare. The research has been made as a qualitative research and from the perspective of a social welfare professionals. Total of six professionals of the same town were interviewed as part of the study.

I am going to find out if financial difficulties are common in child welfare families, what kind of financial difficulties there occur and what are the most common causes for these. I am also going to find out the possibilities of the social welfare to ease and resolve the financial situation of the child welfare families.

Apart from few exceptions, the findings are mainly equivalent to the results received from national studies. The most common financial issue in child welfare families seems to be the low level of income and living from hand to mouth consequent on this. The most common reasons are things that among other things relate to work, the structure of the family and the control of the everyday life. The social service has various ways to ease the situation of the families, but unveiling the problems and a private guidance were considered essential in resolving the problems.

Keywords: financial difficulties, child welfare, family, poverty.

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	8
3 LASTENSUOJELUPERHE JA TALOUDELLISET VAIKEUDET....	10
3.1 Lapsiperheiden taloudellinen tilanne Suomessa	10
3.2 Lastensuojelun asiakkaiden taloudelliset vaikeudet	11
4 TALOUDELLISTEN VAIKEUKSIEN SYYT JA TAUSTATEKIJÄT..	12
4.1 Yhteiskunnan muutoksen vaikutukset yksilön tilanteeseen	12
4.2 Työelämä ja koulutus taloudellisen tilanteen takana	12
4.3 Perherakenteen vaikutukset perheen talouteen	13
4.4 Perheiden hajoamisen ja asumismuodon vaikutukset perheiden talouteen	14
5 PALVELUT JA TULONSIIRROT TALOUDELLISEN TILANTEEN TUKEMISEEN JA KORJAAMISEEN	
LASTENSUOJELUPERHEESSÄ.....	16
5.1 Lastensuojeluperheen taloudellisten vaikeuksien helpottaminen	16
5.2 Toimeentulotuki pähkinänkuoressa.....	17
5.3 Sosiaalinen luotto, välitystili ja edunvalvonta	19
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA AINEISTON ANALYYSI.....	21
6.1 Tutkimuksen eteneminen	21
6.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen kohderyhmä	22
6.3 Tutkimusaineiston keruu	22
6.4 Tutkimusaineiston analysointi	23
6.5 Tutkimusaineiston luotettavuus ja eettisyys	24
7 TUTKIMUSTULOKSET	26
7.1 Onko lastensuojeluperheissä taloudellisia vaikeuksia ja millaisia ne ovat?	26

7.2 Lastensuojeluperheiden taloudellisten vaikeuksien syitä ja taustatekijöitä	29
7.2.1 Yhteiskunta ja sen muutos	29
7.2.2 Yhteisön vaikutus yksilöön	31
7.2.3 Yleisimpiä syitä perheiden heikkoon taloudelliseen tilanteeseen	33
7.2.4 Pienituloisuuden riskiä lisäävät tekijät perheessä	39
7.3 Lastensuojeluperheiden taloudellisiin vaikeuksiin tarjolla olevia tukimuotoja	44
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	51
9 POHDINTA	53
10 LÄHTEET	55
LIITTEET	58

1 JOHDANTO

Tutkimukseni sai alkunsa, kun työskentelin aikuissosiaalityöntekijän sijaisena pienellä paikkakunnalla Etelä-Pohjanmaalla. Työssäni huomasin, että taloudelliset vaikeudet ovat melko yleisiä, erityisesti lapsiperheissä. Koska lastensuojelun näkökulma aiheeseen kiinnosti, rajasin työni koskemaan avohuollon tukitoimien piirissä olevia perheitä, ja näin opinnäyteprosessini käynnistyi.

Tutkimuksessani kartoitan pienen paikkakunnan lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä olevien perheiden taloudellisia vaikeuksia sosiaalihuollon ammattilaisten näkökulmasta. Tarkoitukseni on selvittää, ovatko taloudelliset vaikeudet yleisiä lastensuojeluperheissä, millaisia lastensuojeluperheiden taloudelliset vaikeudet ovat ja mitkä ovat yleisimpiä syitä lastensuojeluperheiden taloudellisiin vaikeuksiin. Kartoitan myös sosiaalitoimen mahdollisuuksia helpottaa ja korjata lastensuojeluperheiden taloudellista tilannetta. Tarkoitukseni on haastatella lastensuojelun ja aikuissosiaalityön ammattilaisia.

Työssäni tarkastelen lapsiperheiden ja lastensuojeluperheiden taloudellista tilannetta niin yksilön, yhteisön kuin yhteiskunnankin näkökulmista. Maamme tämänhetkisessä taloustilanteessa yhteiskunnan vaikutukset yksilön pärjäämiseen ovat huomattavasti merkittävämpiä, kuin normaalin tai tasaisen talouskauden aikana.

Aihe on ajankohtainen monesta näkökulmasta tarkasteltuna. Mediassa lastensuojelu ja sosiaalityö ovat olleet viime aikoina esillä, useimmissa tapauksissa sosiaalityötä ja sen tekijöitä arvostellen. Syytöksiä on esitetty muun muassa perusteettomista huostaanotoista, lapsen ahdingon huomiotta jättämisestä sekä lapsiperheen hädän aiheuttamisesta jättämällä vuokrat maksamatta. Sekä lastensuojelu- että aikuissosiaalityö nostattavat suuria tunteita, mutta ammattilaisten näkökulma jää usein kuulematta esimerkiksi vaitiolovelvollisuuden vuoksi.

Parhaillaan valmistellaan valtakunnallista SoTe-uudistusta, joka todennäköisesti vaikuttaa merkittävästi perusturvaan ja sen rakenteeseen. Toimeentulotukipäätökset ja maksut siirtyvät kunnilta Kelan hoidettavaksi vuoden 2017 alusta alkaen. Työttömien määrä on pian 500 000. Maksuhäiriömerkinnät ovat lisääntyneet merkittävästi. Maan taloudelliseen tilanteeseen ei ole toistaiseksi näkyvissä helpotus-

ta. Kuinka nämä asiat vaikuttavat perheiden talouteen? Osaavatko perheet hakea tarvitsemaansa apua, kun järjestelmä muuttuu? Lisääntyykö lastensuojelun tarve perheiden taloustilanteen heiketessä?

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa pienen paikkakunnan lastensuojeluperheiden taloudellisia vaikeuksia heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten näkökulmasta. Haluan selvittää, ovatko taloudelliset vaikeudet yleisiä lastensuojeluperheissä, millaisissa perheissä taloudellisia vaikeuksia yleisimmin esiintyy ja kuinka ammattilaiset voivat auttaa perheitä heidän taloudellisessa tilanteessaan.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Onko lastensuojeluperheissä taloudellisia vaikeuksia ja millaisia ne ovat?
2. Mitä ovat lastensuojeluperheiden yleisimmät taloudellisiin vaikeuksiin johtavat syyt ja taustatekijät?
3. Millä tavoin sosiaalitoimi voi tukea taloudellisissa vaikeuksissa olevia lastensuojeluperheitä?

Lastensuojeluperheellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa pääasiassa lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä olevia perheitä. Tutkimusosiossa sivutaan myös ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Sijoitukset ja huostaanotot on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle.

Taloudelliset vaikeudet on laaja käsite, jonka jokainen ymmärtää eri tavalla. Tässä tutkimuksessa taloudelliset vaikeudet tarkoittavat, että perhe elää köyhyysrajan alapuolella tai perheellä on muista syistä vaikeuksia selvitä normaalista elämästä ja laskujen maksamisesta omin avuin. Saarikallio-Torp, Heino, Hiilamo, Hytti ja Rajavaara (2010, 241–244) linjaavat, että toimeentulotukea saavat kotitaloudet ovat muita kotitalouksia köyhempiä myös saadun avustuksen jälkeen, ja 2000-luvulla 90 % toimeentulotukiasiakkaista luokiteltiin köyhiksi. Näin ollen toimeentulotuen saamista voidaan pitää yhtenä köyhyyden mittarina.

Lastensuojeluperheiden toimeentulovaikeuksia on tutkittu melko vähän. Täysin vastaavia tutkimuksia en etsinnästä huolimatta löytänyt, mutta tietoa on eri tutkimuksia yhdistellen ollut kuitenkin hyvin saatavilla. Valtakunnallisia tutkimuksia

hieman eri näkökulmista tarkasteltuna on tehty useita, esimerkiksi lapsiperheiden köyhyyttä on tutkittu runsaasti.

Miia Saarikallio-Torp, Tarja Heino, Heikki Hiilamo, Helka Hytti ja Marketta Raja-vaara tutkivat vuonna 2004 kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaan otettujen lasten ja teini-ikäisten vanhempien toimeentuloturvaetuuksien saantia ja toimeentulovaikeuksia teoksessaan *Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa* (2010). Tämän tutkimuksen tuloksia käsittelen myöhemmin tutkimuksessani.

Päivi Räinen ja Niina Väyrynen ovat tutkineet vuonna 2009 toimeentulotukea lapsiperheiden ja ammattilaisten näkökulmasta opinnäytetyössään *Toimeentulotuki osana elämää: lapsiperheiden kokemuksia ja sosiaalitoimen työntekijöiden käsityksiä toimeentulotuesta*. Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa toimeentulotuen riittävyttä ja vaikuttavuutta lapsiperheissä. Tuloksista käy ilmi, että lapsiperheiden toimeentulotukea ei pidetä riittävänä. Kuitenkin sen nähtiin olevan välttämätön perheen hyvinvoinnin kannalta.

3 LASTENSUOJELUPERHE JA TALOUDELLISET VAIKEUDET

3.1 Lapsiperheiden taloudellinen tilanne Suomessa

Lapsiperheissä elää tällä hetkellä noin puolet Suomen väestöstä. Suurimmalla osalla lapsiperheistä toimeentulo on keskimääräistä tai jopa huonoa, ja köyhien lapsiperheiden määrä kasvaa koko ajan (Sauli, 2001, 149–151). Lammi-Taskulan ja Salmen (2010, 198–203) mukaan perheiden toimeentuloon vaikuttavat heikentävästi etenkin asumiskulujen nousu sekä tulonsiirtojen jääminen jälkeen hintakehityksessä. Etenkin alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmat ovat erityisen riippuvaisia tulonsiirroista. Lasten köyhyysriskiä nostavat merkittävästi vanhempien matala koulutus, pitkäaikainen työttömyys sekä perheen hajoaminen. Köyhät lapsiperheet ovat erityisen riippuvaisia sosiaaliturvasta. (Sauli, Bardy & Salmi, 2004, 26–27)

Köyhyysrajan alapuolella eläminen tarkoittaa käytännössä sitä, että henkilön tai perheen tulot alittavat 60 % koko väestön keskituloista. Saman määritelmän yhteydessä voidaan puhua myös esimerkiksi köyhistä tai pienituloisista lapsiperheistä. Vuonna 2008 köyhyysrajan alapuolella olevaksi luokiteltiin, jos käytettävissä olevat tulot olivat alle 1146 euroa kuukaudessa kulutusyksikköä kohden. Perheen kulutusyksiköt lasketaan siten, että ensimmäinen aikuinen on 1 kulutusyksikkö, toinen aikuinen tai 14 vuotta täyttänyt lapsi 0,5 kulutusyksikköä ja alle 14-vuotias lapsi 0,3 kulutusyksikköä (Lammi-Taskula & Salmi, 2010, 212). Taloussanomien uutisen (Raja laski: Näillä tuloilla olet nyt pienituloinen) mukaan tänä vuonna köyhyysrajan alle jää, jos käytettävissä olevia tuloja on 1170 euroa kuukaudessa kulutusyksikköä kohden. Sauli (2001, 154–155) kertoo, että lapsiköyhyys tarkoittaa köyhyysrajan alittaneiden perheiden lasten osuutta kaikista lapsista. Lapsiköyhyys on lisääntynyt merkittävästi, sillä vuonna 2007 lapsiköyhyys oli lähes kolminkertainen vuoteen 1995 verrattuna. (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula, 2009 80–81)

Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen Toimeentulotuki 2012 raportin mukaan vuonna 2012 toimeentulotukea saavia lapsiperheitä oli yhteensä noin 50 000 lapsiperheiden kokonaismäärän ollessa Tilastokeskuksen (Perheet 2012) mukaan 578 000.

3.2 Lastensuojelun asiakkaiden taloudelliset vaikeudet

Lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä oli vuonna 2012 yhteensä yli 87 000 alle 20-vuotiasta lasta, mikä tarkoittaa 6,8 %:a vastaavasta väestöstä. Tutkimuspaikkakunnallani vastaava määrä oli samana vuonna alle sata, mikä väestömäärään suhteutettuna alle 6 %:a vastaavasta väestöstä. Lastensuojelun avohuollon asiakkaita on siis tutkimuspaikkakunnallani hieman vähemmän kuin koko Suomessa keskimäärin, mutta lähes saman verran kuin samankokoisissa kunnissa keskimäärin. (Kuoppala & Säkkinen, 2012)

Lammi-Taskula ja Salmi (2010, 199) sekä Saarikallio-Torp ym. (2010, 242-) kertovat, että lastensuojeluperheissä vakavat toimeentulovaikeudet ovat huomattavasti yleisempiä, kuin muissa suomalaisissa lapsiperheissä. Samankaltaisia vaikeuksia on myös muissa lapsiperheissä, mutta huomattavasti vähemmän. Joissain tapauksissa perheen toimeentulovaikeudet vaikuttavat vanhempien mahdollisuuksiin huolehtia lastensa hyvinvoinnista. Vaikka lastensuojelun asiakkuus ja toimentulovaikeudet kulkevat usein käsi kädessä, lastensuojelun asiakkuudella ei ole välttämättä tekemistä taloudellisten vaikeuksien syntymiseen. Useimmiten lastensuojelutarpeen syy on osittain sama kuin taloudellisten vaikeuksien syy, esimerkiksi päihderiippuvuus, toisinaan taas taloudelliset vaikeudet itsessään saattavat aiheuttaa lastensuojelun tarpeen.

Hiitolan (2008, 27–29) mukaan taloudellisia vaikeuksia lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteiden alkaessa on ollut 46 %:ssa tapauksista, ja huostaanottohetkellä 56 % tapauksista. Taloudelliset vaikeudet ovat siis muiden syiden ohella merkittävässä roolissa lastensuojelun asiakkuudesta puhuttaessa. Lastensuojelun avohuollon asiakkailla taloudelliset vaikeudet olivat yhteydessä asumiseen ja vanhemmuuden ongelmiin, kun taas huostaanottotilanteissa taloutta rasittivat päihdeongelmat ja rikollisuus. Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten vanhemmilla on muita useammin pitkäaikaisia päihdeongelmia, mikä on usein ainakin osasyynä lastensuojelutarpeeseen. Muita huostaanottoon johtaneita, vanhemmista johtuvia lastensuojelutarpeen syitä ovat muun muassa riittämätön vanhemmuus, perheristiirit, lapsen hoidon laiminlyönti, perheväkivalta sekä vanhempien mielenterveysongelmat. Näiden tekijöiden lisäksi vanhempien taloudellisilla vaikeuksilla on välillinen yhteys lasten hyvinvointiin. (Saarikallio-Torp ym., 2010, 238)

4 TALOUDELLISTEN VAIKEUKSIEN SYYT JA TAUSTATEKIJÄT

4.1 Yhteiskunnan muutoksen vaikutukset yksilön tilanteeseen

Tällä hetkellä taloustilanne on valtakunnallisesti heikko, taantumasta on ajauduttu lamaan. Heikosta taloustilanteesta johtuen valtio ja kunnat pyrkivät säästämään leikkaamalla kustannuksia ja vähentämällä palveluita. Sama ilmiö näkyy niin pienissä kuin suurissakin yrityksissä, ja uutisia uusista yt-neuvotteluista kuullaan lähes viikoittain.

Lammi-Taskula ja Salmi (2010, 198) kertovat artikkelissaan, millaista perheiden elämä oli vastaavassa taloudellisessa tilanteessa 1990-luvulla, jolloin lama oli syvimmillään. Työttömyys ja köyhyys olivat yleinen ilmiö, ja vuonna 1996 toimeentulotukea sai lapsiväestöstä jopa 12 %. Sauli (2001,156) kertoo, että 1990-luvulla pienituloisten lapsiperheiden niin sanottu sosiaaliturvariippuvuus kasvoi. Pienituloisten lapsiperheiden bruttotuloista tulonsiirtoja oli 36 % vuonna 1990, kun vuonna 1998 niitä oli jo 51 %. Suuret leikkaukset perhepoliittisissa tulonsiirroissa ja lapsipalveluissa heikensivät lapsiperheiden tilannetta entisestään.

Taas ollaan tilanteessa, jossa lapsiperheiden etuuksia aiotaan leikata. Keväällä 2014 hallituksen kehysriihessä päätettiin lapsilisien leikkaamisesta, ja tarkoituksena on leikata kaikkia lapsilisiä 8,4 % (Gröndahl, 2014). Keskustelu on jatkunut kiivaana, ja nyt on tultu lopputulokseen, jossa pieni- ja keskituloiset saavat hakea verotuksessa lapsivähennystä menettämiensä lapsilisien korvaukseksi (Nieminen, 2014). Tätä ratkaisua on kuitenkin moitittu hankalaksi ja toimimattomaksi.

4.2 Työelämä ja koulutus taloudellisen tilanteen takana

Salmen ym. (2009, 84) mukaan lapsiperheiden köyhyyteen on monia taustatekijöitä, mutta päällisin puolin köyhyysrajan alittaneiden perheiden piirteet ovat samoja. Yleensä perheen köyhyysriski on suurimmillaan silloin, kun perheen tuloista tulonsiirtojen osuus on merkittävästi suurempi, kuin perheen ansiotulot.

Työttömien määrä lisääntyy koko ajan. Merja Saarinen kertoo Talouselämän kommentissaan) että elokuussa TE-keskuksen mukaan työttömiä oli 197 000 työttömyysprosentin ollessa 7,4 %. Tästä luvusta kuitenkin puuttuvat niin sanotut piilotyöttömät, jotka työ- ja elinkeinoministeriön arvion mukaan nostavat työttömien määrän 346 000:en. Edelleen puuttuvat lomautetut ja työttömyyseläkeläiset, joiden jälkeen työttömien määrä on peräti 435 000, mikä tarkoittaa 15 %:n työttömyysastetta. Työttömänä tai lomautettuna lastensuojelun asiakasperheiden vanhemmista oli vuonna 2006 Heinon (2007, 34) mukaan 7,9 %, joiden lisäksi pitkäaikaistyöttömiä oli 7,9 %, työllistettyjä 4,5 % ja aktivointi-, kurssitus tai työllistämistoimien piirissä 2,4 %. Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että peräti 43 %:lla lapsen jommastakummasta vanhemmasta ei ole kertynyt työhistoriaa lähes lainkaan.

Lapsiperheväestössä työssäkäynti on huomattavasti keskimääräistä väestöä yleisempää tulotasosta riippumatta, joten työttömyys ei ole ainoa syy lapsiperheiden köyhyydelle. Salmen, Saulin ja Lammi-Taskulan (2009, 81–82) mukaan työssäkäyvien köyhyys johtuu enemmänkin huollettavien määrästä, kuin vaikeuksista tulonhankinnassa. Heino (2007, 34) kertoo, että lastensuojeluperheiden vanhemmista 33,5 % oli toisen palveluksessa töissä, jonka lisäksi yrittäjänä toimi 4,5 %. Mikäli huoltajalla on vain perusasteen koulutus, köyhyysriski on nelinkertainen korkeakoulun käyneisiin verrattuna. (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula, 2009, 85)

4.3 Perherakenteen vaikutukset perheen talouteen

Perherakenne-termiin sisältyy perheenjäsenten ikä ja lukumäärä, sekä mahdollinen yksinhuoltajuus ja perheen pääasiallisen huoltajan sukupuoli (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula, 2009, 85). Perherakenteeseen liittyy useita ilmiöitä, jotka ovat suoraan yhteydessä taloudelliseen tilanteeseen ja raha-asoiden hoitamiseen.

Heinon (2007, 31) mukaan esimerkiksi vanhempien iällä ei näyttäisi olevan vaikutusta lastensuojeluntarpeeseen, sillä asiakasperheiden äitien keski-ikä oli 36 vuotta, nuorimman ollessa 16-vuotias ja vanhimman 56-vuotias. Isät olivat hieman äitejä vanhempia, keski-ikänsä 39 vuotta. Nuorten aikuisten rahankäyttö ja kulutustottumukset eivät merkittävästi eroa keski-ikäisistä, ja vaikka nuorten aikuisten on

arveltu ottavan enemmän pikavippejä ja kulutusluottoja, ne ovat yleisempiä keski-ikäisillä (Kauppinen & Karvonen, 2008, 77).

Nuorella perheellä viitataan nuorimman lapsen ikään, ei niinkään vanhempien ikään. Pienituloisuus on keskimääräistä yleisempää nuorissa perheissä eli perheissä, joiden nuorin lapsi on alle kolmevuotias. Kahden huoltajan perheissä toimeentulo yleensä paranee lapsen täytettyä kolme vuotta, mutta yksinhuoltajaperheissä tilanne paranee vasta lapsen tullessa kouluikänsä (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula, 2009, 84-86). Lasten ikä on jopa merkittävämpi köyhyysriskitekijä kuin lasten lukumäärä perheessä. Silti yli kolmen lapsen perheissä köyhyysriski on keskimääräistä suurempi, ja köyhyysrajan alittaneista perheistä lähes puolet kuului tällaiseen perheeseen. (Sauli, 2001, 156; Salmi, Sauli & Lammi-Taskula, 2009, 85)

Tällä hetkellä kaikista suomalaisista perheistä 21,5 % on yhden huoltajan perheitä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimeentulotuki 2012 -tilaston mukaan kyseisenä vuonna kaikista toimeentulotuen saajista yksinhuoltajaperheiden osuus oli jopa 24 %, kun taas kahden huoltajan perheissä vastaava osuus oli vain 4,7 %. Yksinhuoltajataloudessa elävien lasten köyhyysriski onkin merkittävästi suurempi kuin muissa ryhmissä, lähes kaksinkertainen keskimääräiseen köyhyysriskiin verrattuna (Jäntti, 2010, 69). Saulin ym. (2009, 85) mukaan köyhyys on lisääntynyt eniten juuri yksinhuoltajaperheissä, sillä vuonna 2007 jopa 31 % yksinhuoltajaperheistä eli köyhyysrajan alapuolella, kun vuonna 1995 vastaava osuus oli 8 %.

4.4 Perheiden hajoamisen ja asumismuodon vaikutukset perheiden talouteen

Lastensuojelussa eroperheiden osuus on Heinon (2007, 33) mukaan lähes yhtä suuri, kuin ydinperheiden. Ydinperheiden määrän ollessa lastensuojelun asiakasperheissä 29 %, eroperheitä oli 27 %, kun vertailun vuoksi yksinhuoltajaperheitä oli samassa tutkimuksessa 13 %. Airio (2010, 196) on tutkinut avioeron läpikäyneiden yksinhuoltajanaisten taloudellista tilannetta. Airio kertoo, että aiemmissä tutkimuksissa avioeron on todettu vaikeuttavan taloudellista tilannetta usealla tavalla. Yksi syy on se, että kahden kotitalouden elinkustannukset ovat korkeammat kuin yhden. Lasten jäädessä lähivanhemmalle kulut ovat huomattavasti suurem-

mat, kuin minkä etävanhemman maksamat elatusmaksut kattavat. Toisaalta etävanhemmalle elatusmaksut voivat olla suuri taloudellinen rasite riittämättömyydestään huolimatta. Avioerossa kertaluontoisetkin kustannukset voivat olla sen hetkessä elämäntilanteessa suuria, esimerkiksi kodinperustamiskulut, muuttokulut ja avioerojuristin palkkiot.

Asumiskulut ovat lähes poikkeuksetta perheiden suurin yksittäinen kuukausittainen meno, perhetyypistä riippuen noin 30 – 40 % kaikista kuukauden menoista (Niemi & Rajas, 2010). Heinon (2007, 29) mukaan suuremmissa kaupungeissa lastensuojelun asiakkaista suurin osa asui vuokra-asunnossa, mutta seutukunnissa omistusasunnoissa asui puolet tai enemmän asiakkaista.

5 PALVELUT JA TULONSIIRROT TALOUDELLISEN TILANTEEN TUKEMISEEN JA KORJAAMISEEN LASTENSUOJELUPERHEESSÄ

5.1 Lastensuojeluperheen taloudellisten vaikeuksien helpottaminen

Lastensuojeluperheissä taloudelliset vaikeudet tulevat usein ilmi, kun perhe hakeutuu itse toimeentulotuen asiakkaaksi. On kuitenkin mahdollista, että mikäli perhe ei vielä ole lastensuojelun asiakas, myös taloudellisen avun ja toimeentulotuen hakemista vältetään ja pelätään, koska tiedossa saattaa olla oman perheen lastensuojelun tarve. Valitettavasti edelleen useissa perheissä lastensuojelua pelätään siksi, että sen uskotaan tarkoittavan lasten huostaanottoa.

Rädyn (2012, 8) mukaan lapsen etu ja lapsen oikeus erityiseen suojeluun perustuvat YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen ja suomalaiseen lainsäädäntöön. Kaikissa Euroopan maissa on käytössä myös jonkinlainen järjestelmä perhekustannusten tasaamiseen, joista tärkein on lapsilisä. Kaikissa maissa järjestelmä ei kuitenkaan ole toimiva.

Suomen lastensuojelussa jo ehkäisevällä lastensuojelutyöllä pyritään helpottamaan perheiden taloudellista tilannetta. Ehkäisevän lastensuojelutyön tarkoitus on pyrkiä takaamaan hyvän lapsuuden edellytykset lapsiväestölle useiden toimijoiden yhteistyöllä sekä etuuksien ja lapsiperhepalveluiden avulla. Yhtenä esimerkkinä lastensuojelun ehkäisevän työn alueista ja yleisten perhepoliittisten etuuksien keinoista mainitaankin taloudellinen tuki ja hoitomahdollisuudet. Tähän kuuluvia elementtejä ovat muun muassa palkkatyön tai muun toimeentulon turvaaminen, toimeentulotuki, perhekustannuksien taseus lapsilisän ja asumistuen keinoin sekä vanhemmuuden tukeminen perhe-etuuksien, erimuotoisten hoitovapaiden ja muiden tukimuotojen avulla. (Törrönen & Vornanen, 2004, 160)

Mikäli lapsesta on tehty lastensuojeluilmoitus, aloitetaan lastensuojelutarpeen selvitys. Rädyn (2012, 229) mukaan selvityksen tarkoituksena on arvioida lapsen kokonaisvaltainen tilanne, muun muassa lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä hoitoon ja huolenpitoon vaikuttavia asioita. Samalla selvitetään vanhempien kasva-

tuskykyyn vaikuttavat seikat sekä taloudelliset edellytykset vastata lapsen hoidosta ja huolenpidosta.

Mikäli lastensuojelutarpeen selvitys johtaa lastensuojelun asiakkuuteen, pyritään perheen tilannetta helpottamaan avohuollon tukitoimien avulla. Terveys- ja hyvinvoinninvoimien laitoksen (Lastensuojelun käsikirja) mukaan lastensuojelun avohuollon tukitoimien ensisijainen tarkoitus on turvata perheen asuminen ja toimeentulo lainmukaisten sosiaalipalveluiden, toimeentulotuen ja päivähoidon avulla. Lisäksi kunnan on järjestettävä lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuvan asiakassuunnitelman mukaisesti muun muassa seuraavia palveluita: tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteiden selvittämiseen; tukea lapsen koulunkäyntiin, ammatintai asunnon hankintaan, työhön sijoittumiseen, harrastuksiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitoon tai muihin henkilökohtaisiin tarpeisiin; tukihenkilö- tai perhe; lapsen kuntoutumista tukevia hoito- tai terapiapalveluita; perhetyötä; koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoidon; vertaisryhmätoimintaa; loma- ja virkistystoimintaa ja muita lasta ja perhettä tukevia palveluita ja tukitoimia.

Taloudellista tilannetta korjattaessa on hyvä tarkistaa, onko perheelle haettu kaikki ensisijaiset tuet ja etuudet, joihin se on oikeutettu. On mahdollista, että perhe ei ole tiennyt etuuksista tai ei ole osannut hakea niitä. Yleisimpiä lapsiperheiden ensisijaisia etuuksia ovat äitiyspäiväraha, kotihoidontuki, lapsilisä sekä elatusapu- ja tuki. Muita mahdollisia tukia ja etuuksia ovat muun muassa opintoetuudet, työttömyysetuudet, asumistuet, sairaus- ja vammaistuet sekä eläkkeet. Huomioitava on, että Kelan etuuksien lisäksi perheet voivat olla oikeutettuja esimerkiksi ammattiliittojen vakuutusyhtiöiden ja eläkeyhtiöiden etuuksiin tai korvauksiin.

5.2 Toimeentulotuki pähkinäkuoressa

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan (2013, 20) toimeentulotuki on tarkoitettu henkilöille, jotka eivät voi saada riittävää toimeentuloa ansiotyöllään, yritystoiminnallaan, etuuksien tai muiden tulojensa tai varojensa avulla tai muulla tavalla. Riittävä edellytys toimeentulotuen saamiseen siis on, että henkilöllä tai perheellä ei ole käytettävissä riittäviä varoja toimeentulonsa turvaamiseen. Tarkastelen toimeentulotukea pääosin perheiden näkökulmasta.

Toimeentulotuki jakautuu kolmeen osaan, perustoimeentulotukeen, ehkäisevään toimeentulotukeen ja täydentävään toimeentulotukeen. Toimeentulotuen laskentaperiaate sekä toimeentulotuessa huomioitavat tulot ja menot perustuvat toimeentulotukilakiin ja Sosiaali- ja terveysministeriön soveltamisohjeisiin. Usein toimeentulotukea koskien on valtakunnallisten soveltamisohjeiden lisäksi yhdenmukaisuusperiaatteen vuoksi myös alue- tai kuntakohtaisia soveltamisohjeita.

Perustoimeentulotuki. Sosiaali- ja terveysministeriön (2013, 91–113) mukaan perustoimeentulotuki koostuu perusosasta ja perusmenoista. Toimeentulotuen määrä perustuu toimeentulotukilaissa määriteltujen menojen ja käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotukseen. Perustoimeentulotuen laskentaperiaate toimii yksinkertaisuudessaan siten, että perheen kaikki kuukauden tulot lasketaan yhteen, josta vähennetään toimeentulotuessa huomioitavien menojen osuus. Tuloiksi lasketaan kaikki perheen käytettävissä olevat tulot ja varat joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Perusmenoina huomioidaan tietyt asumismenot, taloussähköstä aiheutuvat menot, kotivakuutusmaksu sekä vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot. Muiden menojen, kuten esimerkiksi ravintomenojen, vaatemenojen, vähäiset terveydenhuoltomenojen, omasta hygieniasta ja asunnon puhtaanapidosta aiheutuvien menojen sekä paikallisliikenteestä, lehtitilauksesta, puhelimenkäytöstä ja harrastustoiminnasta aiheutuvien menojen katsotaan sisältyvän perusosaan. Tällä hetkellä vuonna 2014 yksinasuvan henkilön perusosa on 480,20 euroa kuukaudessa.

Täydentävä toimeentulotuki. Täydentävää toimeentulotukea saadakse perheen täytyy olla oikeutettu perustoimeentulotukeen. Täydentävä toimeentulotuki on tarkoitettu perustoimeentulotuen ulkopuolelle jääville erityismenoille. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen päivähoitomenot, asumismenot, joita ei huomioida perustoimeentulotuessa tai muut erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat menot. Täydentävän toimeentulotuen saamisen edellytyksenä on perheen erityistarve, jollaisina voidaan pitää esimerkiksi perheen pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta sekä lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita. Täydentävää toimeentulotukea myönnettäessä käytetään asiakaskohtaista harkintaa ja päätös tehdään asiakkaan kokonaistilanne huomioon ottaen. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2013, 91–113)

Ehkäisevä toimeentulotuki. Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoitus on edistää perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. Ehkäisevä toimeentulotuki ei ole riippuvainen perheen oikeudesta perustoimeentulotukeen. Kunta päättää ehkäisevän toimeentulotuen perusteista, mutta lopullisen päätöksen ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisestä tekee sosiaalityöntekijä. Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan käyttää esimerkiksi kriisitilanteisiin, vuokratilanteisiin tai lasten harrastustoiminnan tukemiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2013, 91–113)

5.3 Sosiaalinen luotto, välitystili ja edunvalvonta

Edunvalvontaa tarvitaan, kun henkilö ei ole jostain syystä itse kykenevä huolehtimaan taloudestaan. Maistraatti voi määrätä tällaiselle henkilölle edunvalvojan, joka voi asiakkaan pyynnöstä olla esimerkiksi lähiomainen tai muu läheinen. Usein edunvalvontaa hoitaa kunnissa yleinen edunvalvoja. Yleensä edunvalvoja huolehtii päämiehensä omaisuudesta ja taloudesta, mutta edunvalvoja voi huolehtia myös yksittäisistä asioista, kuten kiinteistöjen myynnistä. Edunvalvojan tehtäviin kuuluu myös päämiehensä hoidosta ja huolenpidosta huolehtiminen. (Maistraatit, 2014)

Lastensuojelun edunvalvonta eroaa talouden edunvalvonnasta siten, että siinä edunvalvonta koskee lasta henkilönä. Lastensuojelun edunvalvonta perustuu lapsen oikeuteen olla osallinen, tulla kuulluksi ja ilmaista mielipiteensä häntä itseään koskevissa viranomaistoimissa. Lastensuojelun edunvalvojaa käytetään, mikäli on perusteltua, ettei lapsen huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua tai edunvalvojaa tarvitaan muuten asian selvittämiseksi tai lapsen edun turvaamiseksi. (Lastensuojelun käsikirja, edunvalvonta)

Edunvalvontaa kevyempi keino asiakkaan taloudellisen tilanteen hallintaan on välitystilijärjestelmä. Välitystili on kaupungin sosiaalitoimen hoitama tili, jolle asiakkaan tulot tulevat suoraan, ja jolta asiakkaan välttämättömät menot maksetaan tilinhoitajan toimesta. Muita menoja varten asiakas saa sovitusti käyttörahaa tuloista ja menoista riippuen, kun rahankäytöstä on tehty suunnitelma sosiaalityöntekijän kanssa. Välitystilijärjestelmä on asiakkaalle vapaaehtoinen. (Alavuden kaupunki, 2014)

Sosiaalinen luototus on kuntien vapaaehtoisesti järjestämä tukimuoto, jota tarjoaa tällä hetkellä noin 30 kuntaa. Sosiaalista luottoa voidaan myöntää esimerkiksi velkakierteen katkaisemiseen, kodin hankintoihin, työllistymisen edistämiseen tai kriisistä selviämiseen. Sosiaalisen luototuksen pääasiallinen tarkoitus onkin ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä edistää ihmisen itsenäistä suoriutumista. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2014)

Velkaneuvonta on hyvä ratkaisu, jos talousasioista ei tunnu selviävän enää itse. Velkaneuvonta on asiakkaalle ilmaista, ja sitä annetaan kaikissa talouden ja velkojen hoitoa koskevissa asioissa. Velkaneuvonnan tarkoitus on opastaa asiakasta talouden suunnittelussa sekä avustaa mahdollisissa velkajärjestely- ja maksuohjelma-asioissa. (Kilpailu- ja kuluttajavirasto, 2014)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA AINEISTON ANALYYSI

6.1 Tutkimuksen eteneminen

Alun perin tarkoitukseni oli tutkia lastensuojelutarpeen syitä ja taustatekijöitä pienellä paikkakunnalla. Hain tutkimusluvan tutkimuspaikkakunnan perusturvajohtajalta opinnäytetyötäni varten. Tätä aihetta koskien tein yhden ammattilaishaastattelun lokakuussa 2013. Aihe tuntui kuitenkin liian laajalta. Tammikuussa 2014 työskentelin aikuissosiaalityöntekijän sijaisena, jolloin huomasin taloudellisten vaikeuksien yleisyyden, erityisesti lapsiperheissä. Lokakuussa tekemässäni haastattelussa lastensuojeluperheiden taloudelliset vaikeudet olivat tulleet selvästi esille, joten aihe tuntui sopivalta ja ajankohtaiselta. Tammi- ja helmikuun aikana aihe muotoutui nykyiseen muotoonsa. Tällöin myös tutkimuslupaani on tarkastettu sen myöntäjän toimesta.

Maaliskuussa 2014 aloin kerätä teoriapohjaa ja kirjallisuutta tutkimusta varten. Hain tietoa erityisesti lapsiperheiden taloudellisten vaikeuksien syistä ja taustatekijöistä, jotta saisin haastattelurungon vastaamaan teoriapohjaa. Huhtikuun alussa haastattelurunko valmistui, jonka pohjalta asiantuntijahaastattelut tehtiin huhti- ja toukokuun 2014 aikana. Haastattelut toteutettiin vastaajien työpaikalla tai omassa asunnossani. Haastattelujen kesto vaihteli 30 minuutin ja hieman yli tunnin välillä. Haastattelujen litterointi alkoi heti ja jatkui koko kesän ajan.

Kesä- ja heinäkuun työskentelin jälleen sosiaalityöntekijän sijaisena, jolloin aihepiiri liittyi saumattomasti tekemääni työhön. Työn lomassa keräsin aineistoa ja pohdin näkökulmia opinnäytetyöhöni. Elokuussa 2014 kaikki haastattelut oli valmiiksi litteroitu ja aineiston analyysi alkoi. Analyysivaihe valmistui lokakuun alussa, jonka jälkeen alkoi teoriaosuuden täydennys tutkimuksen tuloksia vastaavaksi. Lokakuun aikana opinnäyte kehittyi eniten. Marraskuussa teoriaosuuden täydennys jatkui.

6.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimusta ei ole erikseen tilattu, mutta se on toteutettu yhteistyössä tutkimuspaikkakunnan perusturvaosaston kanssa. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on laajasti ymmärrettävä käsite, jolle on useita erilaisia tulkintamuotoja. Yleensä laadullisen tutkimuksen keinoin tutkitaan ihmistieteitä. Tyypillistä laadulliselle tutkimukselle on lisäksi sen painottuminen empiiriseen tietoon. Laadullinen tutkimus pyrkiikin tuottamaan aiheestaan mahdollisimman syvän ja yksityiskohtaisen kuvan, joka ei välttämättä ole yleistettävissä olevaa tietoa. (Tuomi & Sarajärvi, 2002)

Tutkimukseni kohderyhmään kuuluvat sosiaalitoimen asiantuntijat. Haastateltavana olivat lastensuojelun sosiaalityöntekijä, lastensuojelun perheohjaaja, aikuis-sosiaalityön sosiaaliohjaaja ja sosiaalityöntekijä sekä sosiaalityön sihteeri. Kaikki kuusi haastateltavaa ovat saman, paikkakunnan sosiaalitoimen työntekijöitä. Tutkimuspaikkakunta on pieni, alle 10 000 asukkaan paikkakunta Pohjanmaalla.

6.3 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimusaineisto koostuu vuoden 2014 keväällä huhti- ja toukokuun aikana kerätyistä sosiaalialan ammattilaisten teemahaastatteluista. Jokainen haastattelu on nauhoitettu haastateltavan luvalla. Aineisto on kerätty haastattelun avulla, koska esimerkiksi kyselylomakkeeseen verrattuna haastattelulla saa mahdollisesti enemmän ja syvempää tietoa. Lisäksi haastattelu on joustava tutkimusmuoto, jolloin esimerkiksi lisäkysymysten esittäminen ja väärinkäsitysten korjaaminen on mahdollista tarvittaessa (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 75).

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu on avoin ja syvä haastattelun muoto. Teemahaastattelussa haastattelu etenee ennalta valittujen pääteemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten mukaisesti. Kysymysten järjestyksellä ei ole välttämättä merkitystä, eikä edes sillä, kysytäänkö kaikkia kysymyksiä kaikilta haastateltavilta. Teemahaastattelu voikin olla lähes mitä tahansa avoimen haastattelun ja strukturoidun haastattelun väliltä. Teemahaastattelussakaan ei kuitenkaan

voi kysyä mitä tahansa, vaan kysymysten tulee nivoutua tutkimuksen tarkoitukseen ja tavoitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 77)

Haastattelutilanteessa pääkysymyksinä olivat haastattelurungon (Liite 1) numeroituneet kysymykset, joihin haastateltavat saivat vastata vapaasti. Pääkysymysten alta esitin tarkentavia kysymyksiä aiheista joita vastaajat kertoivat sekä lisäkysymyksiä, mikäli halusin tietoa asiasta jota vastaaja ei ollut maininnut. Vastaajat kertoivat lisäksi aiheista, joita en ollut huomioinut haastattelurungossani. Kaikki aiheeseen liittyvät eli tutkimuskysymyksiini vastaavat vastaukset, jotka haastattelusta sain, on raportoitu tutkimustuloksissani.

6.4 Tutkimusaineiston analysointi

Tutkimusaineisto on kuunneltu, litteroitu ja koodattu värikoodein, jonka jälkeen aineisto on analysoitu käyttäen laadullista, aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tutkimustuloksissa eri vastaajien sitaatit on merkitty koodein H1, H2, H3 ja niin edelleen. Koko tutkimusaineisto on analysoitu tutkimuskysymysten mukaan. Esimerkiksi ensimmäiseen tutkimuskysymykseen on etsitty ja eritelty kaikki kysymykseen vastaavat kommentit. Samalla tavalla on toimittu kaikkien kolmen tutkimuskysymyksen kanssa. Tämän jälkeen vastaukset on jäsennelty ja järjestetty siten, että samaan aihepiiriin kuuluvat vastaukset ovat yhdessä helposti luettavissa. Näistä vastauksista on koottu tutkimustulokset, jotka on kirjoitettu auki. Kuvaavimmat sitaatit on jätetty auki kirjoitettua tekstiä tukemaan.

Tuomen ja Sarajärven (2002, 94–97) mukaan tutkimuksen analysoinnin tarkoitus onkin saada tutkimusaineistosta mahdollisimman kattava, mutta kapea koonti. Ensin valitaan tarkasti aihe, jota tutkitaan ja jonka mukaan analyysi tehdään. Aineisto litteroidaan tai koodataan, mikä helpottaa seuraavaa työvaihetta: luokittelua, teemoitusta ja tyypittelyä. Tässä vaiheessa aineistosta kootaan samankaltaiset asiat yhteen. Lopuksi aineistosta kirjoitetaan yhteenveto, joka tässäkin tutkimuksessa on luettavissa tutkimustuloksina. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tarkoitus on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin ajatus on, että aikaisemmalla tiedolla ja teorialla ei ole mitään tekemistä aineiston analysoinnin kanssa, vaan analyysi on täysin riippuvainen tutkimusaineistosta.

6.5 Tutkimusaineiston luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida validiteetin ja reliabiliteetin kautta. Validiteetilla tarkoitetaan, että tutkimuksessa on tutkittu mitä on luvattu, ja reliabiliteetti kuvaa tutkimustulosten toistettavuutta (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 133). Mielestäni tutkimukseni vastaa kumpaakin, sillä alkuperäisissä tutkimuskysymyksissä on pysytty ja lopulliset tutkimustulokset ovat totuudenmukaisia ja vastaavat aiemmin tehtyjä, vastaavia tutkimuksia. Tuon tutkimuksessani ilmi luotettavuutta lisääviä tekijöitä, kuten tietoa tutkimuksen etenemisestä, tiedonkeruumenetelmästä, tutkimusaineiston analysoinnista sekä raportoinnista.

Tutkimus perustuu asiantuntijoilta saatuun tietoon. Tutkimusaineiston luotettavuuteen vaikuttaa useita tekijöitä, esimerkiksi haastateltavien työkokemus sekä muut vastaavat tekijät. Tutkimusta luettaessa on otettava huomioon, että jokainen ammattilainen on vastannut oman työtehtävänsä ja kokemuksensa näkökulmasta. Haastateltavien työtehtävät poikkeavat toisistaan merkittävästi, vaikka asiakaskunta on osittain sama. Haastateltavien työkokemus tämänhetkisestä työtehtävästä vaihteli muutamasta kuukaudesta kolmeenkymmeneen vuoteen. Olen tuonut eriävät näkökulmat esille tutkimustuloksissa.

Haastattelutilanteet olivat pääsääntöisesti rauhallisia ja niille oli varattu riittävästi aikaa. Yksi haastatteluista keskeytyi, ja jouduimme vaihtamaan haastattelutilaa heti aloitettuamme haastattelun. Tilanvaihdon jälkeen haastattelu sujui keskeytyksittä. Yhdellä haastateltavista oli sovittu tapaaminen heti haastattelun jälkeen, ja vaikka haastattelu kesti tilanteeseen nähden sopivan aikaa, näennäinen kiire saattoi vaikuttaa haastateltavan vastauksiin.

Tutkimusta analysoidessani huomasin, että haastateltavat ovat vastanneet osaan kysymyksistä laajemman asiakaskunnan perusteella, kuin tutkimuksen alkuperäinen tarkoitus oli. Esimerkiksi kysyttäessä lastensuojeluperheistä, joilla on taloudellisia vaikeuksia, osa vastaajista on tuonut esille myös lapsiperheiden näkökulmaa yleisesti, jolloin vastaus ei ole täysin kohdentunut ainoastaan lastensuojeluperheisiin. Tämä vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen.

Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan moraali ovat merkittävässä roolissa tutkimusta toteutettaessa. Tutkimusta tehdessä tutkijan tulee noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuksen etiikan kannalta tärkeitä kysymyksiä ovatkin seuraavat: Millainen on hyvä tutkimus; onko tiedon jano hyväksyttävää ja onko se hyväksyttävää kaikissa asioissa; mitä tutkitaan eli miten tutkimusaihe valitaan; millaisia tutkimustuloksia tutkija saa tavoitella ja millaisia keinoja tutkija saa käyttää? (Tuomi, 2007, 144; Tuomi & Sarajärvi, 2002, 122–124)

Tutkijana on pyrkinyt olemaan puolueeton, vaikka työkokemus aiheesta loi ennakkokäsityksiä kohdistuen tutkimukseen ja siitä saataviin tuloksiin. Tutkimuksessa käytetyt ulkopuoliset lähteet on raportoitu asianmukaisesti. Tutkimusta varten on hankittu tutkimuslupa haastateltavien ammattilaisten työnantajalta ja haastatteluun vastaaminen on ollut vapaaehtoista. Tutkimuksessani ei ole mainittu haastateltavien nimiä eikä tutkimuspaikkakuntaa haastateltavien ja heidän asiakkaidensa yksityisyyden suojaamiseksi. Haastatteluaineisto ja siitä tehdyt litterat on säilytetty asianmukaisesti ja käytetty ainoastaan tutkimustarkoituksessa tätä tutkimusta varten. Haastattelumateriaali hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Onko lastensuojeluperheissä taloudellisia vaikeuksia ja millaisia ne ovat?

Vastaajat olivat pääosin sitä mieltä, että taloudellisia vaikeuksia on, jos perhe tarvitsee selviytyäkseen toimeentulotukea. Kysyttäessä, mistä tietää, että perheellä on taloudellisia vaikeuksia, yksi haastateltavista vastasi näin:

”No tietenki siitä että ne tulee tänne.” H6

Taloudellisten vaikeuksien yleisyys. Valtaosa vastaajista kertoo, että lastensuojeluperheissä taloudelliset vaikeudet ovat melko yleisiä, vastaajan toimenkuvasta riippuen heidän asiakaskunnastaan 20–70%:lla on lastensuojeluperheitä, joilla on jonkinlaisia taloudellisia vaikeuksia. Eniten taloudellisissa vaikeuksissa olevia lastensuojeluperheitä oli asiakkaana perhetyöntekijöillä, jotka arvioivat määräksi 50–70% asiakaskunnastaan. Aikuissosiaalityöntekijöillä vastaava määrä oli 25–33% ja lastensuojelun sosiaalityöntekijällä ja sosiaaliohjaajalla 25–50%. Vastaajat kuitenkin korostavat, että kaikilla lastensuojeluperheillä taloudellisia vaikeuksia ei ole, vaan osa perheistä pärjää hyvin omilla ansioillaan.

”-- ni ei toki kaikilla, en voi sanoa että kaikissa perheissä ois taloudellisia vaikeuksia mutta ni kyllä niitä melekeen, kyllä niitä useimmissa on.” H4

”-- yhtäkkiä jos arvioin niin varmaan puolella, kyllä varmaan ainaki puolella ja voi olla isompiki ajoittain.” H3

Taloudellisten vaikeuksien tasot. Lastensuojeluperheiden taloudelliset vaikeudet ovat muodoltaan ja vakavuudeltaan erilaisia. Vastaajat kertovat, että suurimmalla osalla taloudelliset vaikeudet tarkoittavat käytännössä sitä, että perheen tulot ovat niin pienet, että ne juuri ja juuri kattavat menot. Tällöin perheen varat riittävät vain pakollisiin kuluihin, kuten vuokraan, laskuihin ja ruokaan, eikä ylimääräi-

siin tai äkillisiin menoihin ole varaa. Normaalitilanteessa perheet kuitenkin tulevat toimeen omillaan.

"-- suurella osallahan se painottuu siihen että on vaan pienet tulot, eikä pysty sitten niinkun, kun lapset vertaa kauheasti että minkälaisia kännyköitä ja vaatteita, ettei sitten oo tavallaan se taso samanlainen tai näin ettei pysty toteuttamaan sitten niitä lasten toiveita." H3

"Emmä tiä onko ne nyt sitte köyhiä, mutta ihan siinä rajalla että tulee-ko toimeen omilla vai ei." H1

Joskus on myös tilanteita, jolloin perhe pärjää hyvin normaalissa arjessaan, mutta joutuu lyhyen tai yksittäisen taloustilanteen notkahduksen vuoksi hakemaan toimeentulotukea taloutensa tasaamiseksi. Yleensä tällainen tilanne syntyy, jos toinen vanhemmista jää esimerkiksi sairauslomalle, ja hakemuksen käsittelyaika Kelassa venyy. Tällöin tulottoman kuukauden menoja voidaan paikata toimeentulotuen avulla, joka peritään takaisin Kelan päätöksen tultua.

"On sellasia jotka niinku on hakenu esimerkiks jotaki sairaspäivärahaa tai jotaki Kelasta, mutta päätyy, ku siellähän sitten on taas ne käsitte-lyajat paljon pidempiä ku toimeentulotukipuolella, niin että ne oottaa sitä päätöstä ja tarvii sitte vaan niinku sen ajaksi sille odotusajalle, et sitte se ensisijanen etuus riittää sen jälkeen ku se on vaan maksussa."

H2

Joissakin perheissä taloudelliset vaikeudet ovat kuitenkin vakavampia, ja velkaa on saattanut syystä tai toisesta kertyä sadoista euroista jopa satoihin tuhansiin euroihin. Syitä velkojen kertymiseen ovat muun muassa jatkuvan pienituloisuuden aiheuttamat, maksamattomista laskuista kertyneet velat, pikavippivelat ja muut kulutusluotot sekä liian suuret pankkilainat. Velkaantumisen syitä avataan lisää seuraavassa kappaleessa.

"Ne haaveet on niin suuret ja niitä lähdetään toteuttaan ihan mahdotoman kokosilla pankkilainoilla---ja sitte ku tämä perhe huomaa että

tulipas ostettua liian kallis talo eikä pysty maksaan, ni nykypäivänä on niin huono sit tää lama, että ne talot ei mee kaupan. Ja sit ne on siinä loukussa sen talonsa kanssa.” H6

”-- ei oo varaa vuokraan, ja se että on sitte ihan semmosia isojakin huolia, että on otettu vaikka näitä pikavippejä elikkä on jo niin, on menny luottotiedot, näitä ei oo toki paljoo mutta näitäki on. On ihan mahottomuus ikinä maksaa niitä velkoja pois.” H4

Taloudellisten vaikeuksien näkyminen perheessä. Ulospäin on mahdotonta arvioida, millä perheellä on taloudellisia vaikeuksia. Kaikki vastaajat kertoivat, että talousvaikeudet saattavat näkyä lasten vaatetuksessa, mutta osa painotti, että hyvin toimeentulevien perheiden lapset saattavat kulkea samanlaisissa vaatteissa. Yhtä mieltä vastaajat olivat siitä, että lasten harrastustoiminta on hyvin vähäistä tai sitä ei ole, jos perheen taloudellinen tilanne on huono.

” --se heikko talous näkyy sitte niin, että lasten vaatteissa ja sitten saattaa olla että jääkaappi on tyhjä että ei oo ruokaa -- ja sitten lasten myös tää harrastustoiminta, sitä ei oo.” H5

Joskus ongelmat voivat olla näkyvissä perheen kotona, jolloin taloustilanne näkyy asunnon kunnossa ja sisustuksessa. Moni vastaajista kertoo, että usein taloudellisista vaikeuksista tai ongelmista rahankäytössä kertoo se, että jääkaappi on tyhjä.

”--saatetaan niinku peitelläki sitä että meillä nyt on vähän tälläset alkeelliset olot ja näin, tai silleen monissa perheissä sitte näkyy sit se että huonekaluja on kirpparilta ja niinku tällä tavalla, mikä nyt ei sinänsä niinku lastensuojeluun vaikuta mitenkään että minkälainen sohva kennelläki on” H2

Poikkeuksiakin on, sillä jotkut perheet voivat näyttää ulkopuolisen silmin hyvin toimeentulevilta, mutta todellisuus on muuta. Tällaisissa perheissä suurimpana ongelmana on arjenhallinnan puutteellisuus ja rahan käyttö arjen toimivuuden kanalta toisarvoisiin asioihin.

"Monesti omat tenavat kulkee huonommissa kampeissa ku asiakkaiden" H6

"Ehkä ne vois pärjätäkin, mutta ne ei osaa hoitaa sitä taloutta elikkä ne rahat menee ihan väärin juttuihin, ku ne ei mee siihen ruokaan ja laskuihin mihin niiden niinku ensisijaisesti pitäis mennä jokasella ihmisellä, mutta ne menee johonki muuhun, vaikka ostetaan uus kännykkä tai ostetaan videopelejä ja sitte saldo näyttää miinusta ku pitäiski maksaa vuokra." H4

"-- kulutetaan enemmän kun on varaa eli halutaan ulospäin näyttää hyvin pärjäävältä." H6

7.2 Lastensuojeluperheiden taloudellisten vaikeuksien syitä ja taustatekijöitä

Lastensuojeluperheiden talousvaikeuksien taustalta löytyy niin yhteiskunnallisia, yhteisöllisiä kuin yksilöllisiäkin ongelmia ja epäkohtia. Perheiden taloudellisiin vaikeuksiin on syitä, joihin perhe ei itse ole voinut millään tavalla vaikuttaa, mutta joissain tapauksissa vaikeudet selittyvät omilla valinnoilla ja elämäntyyllillä.

7.2.1 Yhteiskunta ja sen muutos

Yhteiskunnallisina ongelmina vastaajat nostivat esille yleisen taloustilanteen ja siitä johtuvan etuuksien ja palveluiden heikkenemisen. Keskustelua syntyi yhteiskunnan muutoksesta, mikä on muuttanut niin vaatimuksia kuin asenteitakin.

Heikko taloustilanne. Yhteiskunnallisella tasolla lastensuojeluperheiden, kuten muidenkin lapsiperheiden taloudelliseen tilanteeseen vaikuttaa tällä hetkellä yleisesti heikko taloustilanne. Lama on aiheuttanut sen, että työntekijöitä on irtisanottu ja lomautettu, eikä uusia työpaikkoja ole saatavilla. Heikosta taloustilanteesta joh-

tuen palveluita ja etuuksia kiristetään, mikä heikentää perheiden taloutta entisestään.

”-- vaikkei nyt semmosta kauheeta lamaa mikä nyt yheksäkymmentä-luvulla, mutta onhan tässä jo kaks lamaa jos senki jälkeen ollu, mutta se että jos ei tässä nyt ala muutenki virkistymään tää vienti ja muut ni kyllähän se sitte vaikuttaa.” H1

Etuuksien ja palveluiden heikkeneminen. Suurin osa lapsiperheiden palveluista ja etuuksista on lakisääteisiä, mutta jotkut ovat edelleen kunnille vapaaehtoisia. Taloustilanteen heiketessä vapaaehtoisesti järjestettävät palvelut katoavat ensimmäisenä, mutta myös pakollisista palveluista karsitaan. Esimerkiksi lapsiperheiden kotipalvelua ei tutkimuspaikkakunnalla toteuteta.

”-- nehän ei kerkiä nykyään lapsiperheissä käymään, et siellähän ei oo, vaikka lain mukaan se pitää olla lastensuojeluun tuonne kotihoi-don työntekijä nimettynä. Mutta en mä ainakaan tiää kuka se ois ja käykö ne lapsiperheissä missään.” H1

Yhteiskunnan vaatimusten muutos. Haastatteluista kävi ilmi yhteiskunnan muutos ja yksilön vaikeus vastata sen vaatimuksia ja odotuksia. Nyky-yhteiskunnassa jokaisella oletetaan olevan kykyä, halua, osaamista ja jaksamista pysyä mukana yhteiskunnan rattaissa.

”Nythän kulttuuri on se, että pitää olla selkee rytmi, töihin pitää kyetä ja töitä pitää tehdä hirveästi ja lapset viedään hoitoon tai ne on koulussa ja sitte harrastetaan ja näin ja näin. Et sitte jos sulla on niinku vähän erilainen ajattelu siitä kaikesta, ni se törmää niinku justiin tähän että kouluki, se toimii vaan yheksästä kolmeen tai kaheksasta kolmeen tai jotaki miten nyt onki, että sen rytmin mukaan pitäs niinku elää sitte, myös vanhempien. Ja sitte mielellään töissäki pitäs olla sitte niinku jatkuvasti, et se ei sais olla tavottelemisen arvonen tila se työttömänä oleminen tai töitten ulkopuolella oleminen.” H3

Kulutus- ja kilpailuyhteiskunta. Yksi vastaajista käytti termejä kulutus- ja kilpailuyhteiskunta. Käytännössä ne tarkoittavat, että yleiset asenteet ja kulutustottumukset ovat muuttuneet, ja valtaväestö haluaa näyttää hyvin toimeentulevalta. Sama ilmiö näkyi muissakin saamissani vastauksissa, joista kävi ilmi esimerkiksi, että jo pienet lapset haluavat merkkivaatteita ja muotileluja. Vanhemmat taas kulluttavat muun muassa viihde-elektroniikkaan ja lastentarvikkeisiin. Tärkeältä vaikuttaa enemmän hyvältä näyttäminen ja kulissien ylläpitäminen, kuin todellinen asioista huolehtiminen.

”Elämän pinnallistuminen on se yks tässä Suomessa mikä on vienyt näitä rattaita vinoon.” H6

7.2.2 Yhteisön vaikutus yksilöön

Yhteisön merkitys saattaa olla yksi suurimmista vaikuttajista toimintatapoihimme. Yhteisöön liittyvinä asioina esille nousivat ylisukupolvisuus sekä tämänhetkisen elinpiirin ja mahdollisten kulttuurierojen vaikutus yksilön elämään ja valintoihin.

Ylisukupolvisuus. Suuri merkitys on sillä, millaisessa yhteisössä elämme. Lapsuudenkodista saatu malli on, mihin kasvetaan ja totutaan, ja usein samat tavat, asenteet ja arvomaailma seuraavat mukana aikuisuuteen. Mihin on opittu, tuntuu normaalilta. Tästä johtuen ylisukupolvisuus on selvästi nähtävissä lastensuojelu-perheiden taloudellisten vaikeuksien taustalla. Tällaisia perheitä on vähän, mutta jokaisen vastaajan asiakaskuntaan kuului perheitä, joiden vanhemmatkin olivat olleet asiakkaana.

” -- koetaan että se on sellasta ihan normaalia, ettei tästä poispääsyä niinku halutakaan, että ne on niinku kasvanu siihen.” H1

”-- se näkyy ku lapset on jo pienenä tullu mukaan vastaanotoille -- ne tottuu siihen ja se on niinku osa tätä, että näin tän kuuluu mennä” H6

Lähipiiri ja turvaverkostot. Lähes jokainen etsii ystävä- ja tuttavapiiriinsä itsensä kaltaisia, samat arvot ja asenteet omaavia ihmisiä. Tämän vuoksi aikuisiällä lähipiiri voi vaikuttaa merkittävästi yksilön elämään ja valintoihin. Lähipiirin vaikutukset voivat olla positiivisiakin, mutta vastaajien mukaan taloudellisista vaikeuksista kärsivillä lastensuojeluperheillä turvaverkostot ovat usein puutteellisia tai toimimattomia, tai niitä ei ole lainkaan.

"--saattaa olla että niissä, niillä omilla tuttavilla on niinku samanlaisia kiinnostuksenkohteita, esimerkiksi käytetään runsaammin sitä alkoholia tai ne perheen säännöt on että muissakaan tuttavaperheissä ei oo niinku sääntöjä tai näin. Että se samankaltasuus taas sitte toistuu, että eihän nekään nyt ni eihän meilläkään, ja näinhän meilläki syödään ja nehän lämmittää mikrossa sen aterian että näinhän meilläki tehään, niin se on ihan normaalia" H3

"-- sitte jos ne ystävät on sellasia että neki on täällä asiakkuudessa, ni se ainaki pitkittää, ja sellasiaki selkeesti on. Ja niistä raha-asioista puhutaan ja saatetaan jopa verrata." H6

"-- aika vähän on niinku tosi tiivistä mitä mä oon nähny, et asuis samalla paikkakunnalla et ois semmosta tiivistä ja lämmintä ja läheistä vuorovaikutusta, mä en oo nähny semmosia lähipiirejä, et ei hirveesti niinku oo." H4

Suku, kulttuuri ja uskonto. Joissain tapauksissa perheet kuuluvat yhteisöön, joka pyrkii ohjaamaan perheen elämää. Yhteisö voi olla kulttuurillinen tai uskonnollinen, mutta myös perheen sukulaiset voivat ohjata, opettaa tai jopa määrätä, kuinka perheessä eletään ja toimitaan.

"-- on esimerkiksi isovanhemmat jotka haluaa ihan hirveästi vaikuttaa ja puuttua näitten vaikka nuorenparin elämään, että on ihan jouduttu tekemään semmosia rajoitteita" H5

”-- vaikka joku iso suku joka haluaa, että aina ennenki on tehty näin tässä suvussa ja jos siinä on semmonen nuori äiti ni kyllä sen on hirveän vaikea lähtee hakemaan itelleen apua siihen tilanteeseen.” H5

7.2.3 Yleisimpiä syitä perheiden heikkoon taloudelliseen tilanteeseen

Seuraavaksi nostan esille yleisimpiä syitä perheiden taloudellisiin vaikeuksiin. Syyt ovat näennäisesti yksilöön liittyviä, mutta lähes kaikki esille tulevat syyt ovat joko suoraan tai välillisesti yhteydessä yhteiskuntaan sekä vallitsevaan kulttuuriin ja normeihin.

Työttömyys. Työttömyyden kerrottiin olevan suurin syy taloudellisten vaikeuksien syntymiseen. Työttömyys oli myös erittäin yleistä vastaajien asiakaskunnassa. Työttömyyden mainitsi jokainen haastateltava, suurin osa jopa ensimmäisenä kyttäessä taloudellisten vaikeuksien syitä.

”Kyllä se työttömyys tuo sen köyhyyden sinne perheeseen, että se on iso ongelma. Ja se vaikuttaa niin paljon sinne koko perheeseen se että on pinna tiukalla ku ei oo rahaa. Ku mietin näitä perheitä että kuinka paljon se vaikuttaa ku ei oo niitä töitä, ja sitte kuinka paljon ne tarvis nää vanhemmat jos ne on vuosia ollu työttömänä, ni ne tarttis siihen ihan työntekijän siis joka lähtis niitten kanssa ihan oikeasti sinne työköriin ja tutustuu, ihan rinnalle kulkemaan.” H5

Yksi vastaaja kuitenkin kertoi, että hänen asiakkaistaan suurin osa käy töissä.

”-- suurimmaks osaks lastensuojeluperheissä ni vanhemmat on töissä tai työelämässä. Mutta näin on, että niissä on tosi vähän sitte sellasia että saattaa toinen olla työttömänä tai jotain.” H3

Työssäkäyvien köyhyys. Merkittäviä syitä taloudellisiin vaikeuksiin olivat vastaajien mukaan työhön liittyvät ongelmat. Vaikka suurimpana pienituloisuuden aiheut-

tajana pidettiin työttömyyttä, myös matalapalkkainen työ ja osa-aikatyö vaikuttavat heikentävästi perheiden talouteen.

"-- ne voi olla sellasia ettei ne oo niinku koko kuukautta töissä että on niinku pienen pätkän ja rahat ei sen takia riitä" H2

"-- pienipalkkanen työ esimerkiksi, jos aattelet että sä oot jossain kaupassa töissä ni nehan on tosi tosi pienet palkat" H3

Sosiaaliturvariippuvuus. Pienet tulot voivat johtua myös siitä, että perheen ainoina tuloina ovat erilaiset etuudet tai tulonsiirrot. Tällöin puhutaan sosiaaliturvariippuvuudesta. Vastaajien mukaan on hyvin yleistä, että lapsiperheessä äiti on äitiyslomalla tai vanhempainvapaalla ja isä esimerkiksi työttömänä tai sairauslomalla, jolloin varsinaisia palkkatuloja ei ole lainkaan.

"-- että tosi vähän on sellasia jotka saa palkkatuloja. Siis on niitäki jotka saa jonkun verran palkkaa, mutta tosi vähän. H1

Äkilliset, odottamattomat menot. Vaikka perheen tulot olisivat kohtuulliset, ylimääräiset menot voivat aiheuttaa sen, etteivät rahat riitä. Tällaiset menot voivat sotkea perheen talouden pitkäksi aikaa. Suurin ongelma tämä on pienituloisilla, "kädestä suuhun" elävillä perheillä. Yleisimpiä syitä ovat kodinkoneiden tai auton hajoaminen sekä normaalia suuremmat terveydenhoitokulut.

"-- et elää niin kädestä suuhun, että jos tulee niinku pieniki ylimääräinen meno, vaikka että joutuu käymään sairaalassa, ni se on niinku katastrofi, tai että autoon tulee vika tai jotain ni se on ihan katastrofaalista, talous kaatuu kerralla." H3

Kriisit. Erilaiset kriisitilanteet perheessä vaikuttavat usein myös taloudelliseen tilanteeseen. Toisen vanhemman vakava sairastuminen, onnettomuus tai kuolema aiheuttaa lähes aina muun selviytymisen ohella notkahduksen talouteen, ja pahimmassa tapauksessa romahduttaa perheen tulot pysyvästi. Yhtenä kriisinä nousi esille myös kodin ja koko omaisuuden menettäminen esimerkiksi tulipalossa.

Tällaiset tilanteet, joissa täytyy aloittaa täysin alusta, aiheuttaa valtavia taloudellisia menetyksiä huolimatta siitä, että vakuutus korvaisi osan menetyksestä. Tällaiset tapaukset ovat kuitenkin harvinaisia.

”-- oli yks perhe jolta palo talo, kaikki meni, ihan siitä lähetettiin että mentiin diakoniatoimistoon ja saatiin maksusitoumus tuonne kauppaan että saatiin astioita, vaatteita, petivaatteita ja kaupungin kautta sitte tieteenki tää asunto, mihin he muutti jo sinä iltana. Ihan kaikki alusta.” H5

Erot. Avio- ja avoero vaikuttaa merkittävästi koko perheen taloustilanteeseen, mutta erotilanteet voivat olla hyvin erilaisia. Joka tapauksessa pois muuttavalla osapuolella kulut ovat uutta asuntoa perustaessa hetkellisesti suuremmat, ja molempien menot kasvavat, kun entisen kahden maksajan paikalla on enää yksi. Yleensä etävanhemmalle kuukausittain maksettavaksi tulevat myös elatusmaksut. Yksinhuoltajuudesta lisää myöhemmin.

”-- toimeentulotukipuolella tulee varsinkin sellasia, jotka tulee hakemaan että nyt tuli ero ja ei oo yhtään rahaa ja pitäis löytää vuokra-asunto ja maksusitoumusta haetaan takuuvuokraan ja tälläseen, että ku muuttaa ni siinähan monesti tulee sitte semmosia isoja kustannuksia. Niinku että ei esimerkiksi saa sitä asuntoa jos ei pysty maksaan takuuvuokraa ja monetkaan ei pysty maksaan sitä ensimmäisen kuun vuokraa ja takuuvuokraa yhtä aikaa, koska siitä sitte tulee jo niin iso summa.” H2

Sairastuminen. Lapsen erityistarpeet tai vanhemman sairaus lisäävät perheen kuluja ennen maksukattojen täyttymistä, ja mikäli sairastuminen johtaa pitkään sairauslomaan, laskevat myös perheen tulot. Fyysisiä sairauksia ei kuitenkaan pidetty merkittävänä talousvaikeuksien aiheuttajana, koska sairauspäivärahat ja työeläkejärjestelmät takaavat jonkinlaisen tulon sairausaikana.

”-- jos on pienet tulot ni sehän (sairastuminen) kaataa talouden kauteen äkkiä, ja kyllä se keskitulosillakin, että jos sulle tulee joku pitkä-

aikaissairaus niin totta kai. Sairaalajaksoja ja muuta ni kyllähän se rupee tuntumaan sitten jo taloudessa, eihän kukaan oo varautunu semmoseen, että sulla on joku tonnin ylimääräinen lasku yhtäkkiä jostain sairaalasta.” H3

”-- tietysti lapsen sairastamiset, saattaa olla vammaisuutta ja lapsen astmaa ja tällästä,, mitkä lisää tietenki niitä terveyskuluja.” H6

Mielenterveysongelmat. Mielenterveysongelmien vaikutus lastensuojeluperheiden talouteen tuli haastatteluissa esille useissa eri yhteyksissä. Mielenterveysongelmat mainittiin suureksi sairauslomien ja työkyvyttömyyden aiheuttajaksi. Tämän lisäksi mielenterveysongelmilla oli suora yhteys perheiden arjenhallintaan ja tätä kautta raha-asioiden hoitamiseen.

”-- sellasiaki perheitä on että sitte on jotaki semmosta mielenterveysongelmaa että ei osaa hallita sitä rahankäyttöä että ostaa hirveästi kaikkea ja sitte ei niinku riitä perus ruokaan ja tälläsiin rahat.” H2

”-- siellä voi olla sitte joku mielenterveysongelma taustalla, jotain kakssuuntasta mielialahäiriöä tai ku sit ku on maniavaihe päällä ni si tähän ostetaan vaikka koko Suomi.” H6

Addiktiot. Erilaiset riippuvuudet ovat usein syynä hallitsemattomaan rahankäyttöön. Esimerkiksi päihdeongelmat, peliriippuvuus tai ostelu aiheuttaa sen, että rahat eivät riitä perusasioihin, vaan menevät omiin mielitekoihin. Päihdeongelmat nousivat esille jokaisessa haastattelussa, peliongelmistä mainitsee viisi vastaajaa.

” että saattaa olla rahapelien peluuta, eli mies pelaa rahapelejä ja vaimo istuu sitte tori.fi sivustolla” H6

”Kyllä vanhemmillakin on että nehän pelaa sitte rahapelejä, että seki saattaa olla osaselittäjä ja aika monella sitte keillä tiedetään että on niinku päihdeongelmaa ni sitte saattaa olla myös sitä peliongelmaa, et sehän on niinku riski taas seki että jos sulla on päihdeongelma tai vie-

lä enemmän jos on mielenterveysongelma et se peliongelman kehittyminen ni sehän on, se todennäköisyys kasvaa.” H3

Puuttellinen arjenhallinta. Arjenhallinta voi olla puutteellista, vaikka edellä mainittuja ongelmia ei olisikaan. On mahdollista, että vanhemmilla ei ole kykyä, osaamista tai halua hoitaa taloutta ja huolehtia arjen sujuvuudesta.

”-- semmonen tiiätkö uusavuttomuus ihan näillä nuorilla perheillä että ei tajutakkaan niin, että elämä maksaa” H4

”-- sen lapsen syntymän jälkeen jatketaan vaan sitä mitä se on ollu se elämä ennen sen lapsen syntymää. ja aikuisten tarpeet menee sen lapsen tarpeitten edelle.” H5

”Sitte näistä varakkaista perheistä ku nää lapset aikuistuu ni ne ei tosiaan, ni ne on saanu sen ja ne aattelee että se raha tulee vaikkei tee mitään” H1

Arjenhallinnasta ja sen puutteesta puhuttaessa vastaajat kertoivat, että perheissä ei laiteta tavallista ruokaa, koska ruoanlaittoa ei osata. Tällöin ruokaostoksiin kuluu valtavasti rahaa, koska kaupasta ostetaan pääasiassa eineksiä, välipaloja ja herkuja. Toisena arjenhallinnan ongelmana oli arjen rytmittömyys ja rajattomuus. Perheessä ei välttämättä ole lainkaan ruokarytmiä eikä unirytmisiä, ei lapsilla eikä vanhemmilla.

”-- ettei osatakaan miettiä että miten se raha riittää ja ruokaa ei välttämättä osata tehdä ja ylipäättään unirytmit ja kaikki niinku vanhemmilla sekä lapsella, että nää on sitä arkee niinku. Että kyllä usein on niinku koko vyyhti, kaikki mitä siinä arkeen kuuluu.” H4

”Sehän on yks ongelma näillä perheillä esimerkiks just tää ruoanlaitto ja sun muut, että ostetaan sitä valmisruokaa että ei osata sitä ruuan tekemistä, että on jouduttu ihan perusasioista lähtien opettaa sitä ruuan valmistusta. Eliikkä senkään takia ne rahat ei riitä, kun ostetaan

tätä valmisruokaa niin paljon. Mut ei voi sitäkään sanoa et se ois pelkästään nuorissa, vaan sitä on niinku vanhemmissaki, ihan aikuisissa ihmisissä.” H1

Kyvyttömyys. Uusavuttomuus, heikkolahjaisuus ja kyvyttömyys ovat sanoja, jotka tulivat vastaan haastatteluja tehdessä. Joidenkin vanhempien kohdalla arjenhallinta tai raha-asioista huolehtiminen eivät huvita tai kiinnosta, mutta on myös vanhempia, joilla ei ole kykyä selviytyä tavallisesta arjesta perheen kanssa. Tämä on kuitenkin harvinaisempaa, ja yleensä ongelmat helpottavat, kun perhettä ohjataan ja opastetaan alkuun.

”-- yks osa näistä meidän asiakkaista on tämmösiä heikkolahjasia, joilla ei kerta kaikkiaan riitä se äly siihen sellaseen perheen hoitamiseen, ei oo kykyä.” H5

Lainat ja velat. Pikavipit ovat melko uusi ilmiö, mutta ne ovat ehtineet aiheuttaa paljon ongelmia. Yleisimmin pikavipeillä rahoitetaan joko erääntyviä laskuja, joihin ei muuten ole varaa tai ostetaan, mitä mieli tekee. Harvalla on varaa maksaa pikavippejä korkoineen takaisin, ja useimmat jäävät velkakierteeseen.

”-- velkakierre on, moni ottaa näitä pikavippejä ja tälläsiä että yrittää ensin pärjätä omillaan tavallaan mutta sitte se tilanne repee ku ei pystykkään (maksamaan) ja se tilanne vaan jatkuu, ei pystykkään sitte maksaan niitä” H1

”-- nykyään se on vivus.fi ja ihania kivoja mainoksia, ni siihen voi höyrähtää ihan kunnon ihminenkin” H6

Kun laskuja ja vuokria jätetään maksamatta, alkaa muutaman maksumuistutuksen jälkeen kasvaa ulosottovelka. Joillakin ulosotossa saattaa olla sähkö- ja puhelinlaskuja, mutta pikavipit ulosotossa eivät ole harvainen näky. Tämä johtaa pian myös luottotietojen menettämiseen, mikä taas vaikeuttaa asioiden hoitamista tulevaisuudessa.

Pankkilainat aiheuttavat maksuvaikeuksia pääosin asuntolainan ottaneilla, jos työt ovat yllättäen loppuneet tai rahat menevät väärin paikkoihin. Myös pankin kulutusluottoja näkyy usein asiakkaiden tiliotteilla. Lainan alkuperästä riippumatta velkojen takaisinmaksu on vuosien prosessi, mikä tiukassa taloustilanteessa aiheuttaa stressiä ja vaikeuksia maksaa pienempiä kuluja.

Arvomaailma ja asenne. Useat edellä mainituista talousvaikeuksien syistä ovat sellaisia, että niihin voi omilla valinnoillaan vaikuttaa tiettyyn rajaan asti. Näkyvissä kuitenkin on, että joillain perheillä arvomaailma ja asenne vaikuttavat muiden asioiden ohella myös kulutuskäyttäytymiseen, eikä asioiden hoitaminen tunnu olennaiselta.

”-- ehkä se on semmonen hetkessä elämisen kulttuuri” H3

”-- oon kuullu juttuja että (asiakas) on kertonu naapurille miten ois päässy kesätöihin muttei kannata ku sossustaki saa rahaa.” H6

Ongelmien kasautuminen. Yksilötasolla lastensuojeluperheen taloudellisiin vaikeuksiin ei ole olemassa yhtä syytä, vaan usein ongelmat kasautuvat ja useiden tekijöiden seurauksena perhe voi ajautua taloudellisiin vaikeuksiin. Koska tilanteet ja perheet ovat erilaisia, samat syyt eivät aina johda samanlaisiin seurauksiin.

”Pääsääntösestihän nää meidän asiakkaat on mielenterveys ja päihde asiakkaita. Ja tietysti nyt sitte tällästä uusavuttomuuttakin jonkun verran. Mutta moniongelmaisia” H5

7.2.4 Pienituloisuuden riskiä lisäävät tekijät perheessä

Haastattelujeni perusteella tietyt tekijät perheissä lisäävät todennäköisyyttä pienituloisuuteen ja taloudellisten vaikeuksien syntymiseen. Esille tulivat perherakenteeseen liittyviä syitä, kuten perhemuoto, vanhempien iän vaikutus perheen rahankäyttöön, perheen suuri koko ja lasten ikä. Muita yhdistäviä tekijöitä olivat van-

hempien matala koulutus, työelämän lyhyt kesto ennen perheellistymistä sekä asumismuodon vaikutukset talouteen.

Perhemuoto. Perhemuodolla on merkitystä niin perheen taloudelliseen tilanteeseen kuin perheen dynamiikkaan. Vähiten taloudellisia vaikeuksia nähtiin olevan ydinperheissä. Yksinhuoltajaperheissä tuloja on luonnollisesti vähemmän, kun ansaitsemassa on vain yksi aikuinen. Yksinhuoltajia kuitenkin tuetaan taloudellisesti elatusmaksuin ja yksinhuoltajakorotuksin, mikä jonkin verran helpottaa tilannetta. Uusioperheissä on kaksi maksajaa, mutta talouteen vaikuttavat usein suuri lapsiluku ja mahdolliset elatusmaksut. Uusioperheissä myös kerrottiin olevan eniten ongelmia perheessä ja parisuhteessa.

”Uusioperheitäki on, toimeentulotuessa siis, ja lastensuojelupuolella on tosi paljon uusioperheitä ja sellasia että on niinku, että lapsia on niinku monen kanssa, että äidillä saattaa olla kolme lasta ja kaikilla on eri isä ja sitte on vielä neljäs mies joka on tällä hetkellä äidin puoliso ja asuvat yhdessä. Mut kyllä se näkyy että tosi paljon on avioeroja ja uusioperheitä, että näkyy että vanhempien parisuhde ei oo jotenki semmonen, miten mää nyt sanoisin sen, jotenki se parisuhde ei oo niin semmonen pysyvä, kun ehkä aikasemmin on ajateltu että se on” H2

”No siinä näkyy aikalailla nää taloudelliset vaikeudet, ja se että jos on vaikka monta lasta, saattaa olla kaikilla eri isät ja ne isät ei pidä yhteyttä ni se on semmonen kuormittava tekijä sitte tälle äidille--” H5

Nuoret vanhemmat. Suurin osa vastaajista kertoi, että jossain määrin taloudellisia vaikeuksia on kaikenikäisillä vanhemmilla, mutta nuorilla perheillä ongelmat näyttäisivät olevan yleisimpiä. Nuorilla perheillä syynä voi olla kypsyttömyys ja omien mielitekojen tärkeys, mutta on myös mahdollista, että ei osata eikä tiedetä, kuinka arkea kuuluu pyörittää.

”-- en mä haluais nyt silleen jostain tietystä ryhmästä puhua, mutta ikävä kyllä ne on usein nuoria kuitenkin, just 18 vee tai vähän yli van-

hempia. Se oma elämä on vielä niin tärkeätä ettei välttämättä ymmärret,ä että siinä on hei se vauva.” H4

”Nuorilla mun mielestä enemmän niinku on sellasta ettei aatella kauhean pitkälle eteenpäin, että siellä näkyy tiliotteella kauheasti just pikavippejä ja tälläsiä. ja niitä RAY:n niitä sellasia pieniä pelimenoja.” H2

Suuret perheet. Perheen koolla on selvä vaikutus taloudelliseen pärjäämiseen. Vastaajat kertovat, että suurissa perheissä menot ovat niin suuret, että rahat eivät riitä. Joissain perheissä saattaa olla jopa yli kymmenen lasta, vaikka taloudellinen tilanne olisi ollut heikko jo pitkään. Yksi vastaaja kertoo, että usein matalasti koulutetuilla vanhemmilla on suuria perheitä, eikä perhesuunnitteluun ole kiinnitetty huomiota.

”-- sitte on niin paljon lapsia ettei riitä, ettei oo niin hyväpalkkasessa työssä että pystyis elättään koko perheen sillä palkalla” H2

”Tietysti sekin sitte, että enemmän lapsia tahtoo olla niillä joilla on huonommat tulot. että suurituloiset hankkii vähemmän lapsia. Että puhutaan siis siitä, että on niinku kuutta viiva enemmän lapsia, niitä on niinku paljon sitte. Että harvemmalla taas sitte hyvätulosella, joka tarkoittaa taas sitä että sillä on niinku koulutustaki jo useimmiten takana paljon, ni harvemmin niillä on sitte niin paljon lapsia. Että sitte myöhemmin on varmaan alottanu lasten teon tai sitte päättäny että tekee vaan sen pari lasta” H3

Lasten ikä. Lasten iällä ei nähty olevan merkittävää vaikutusta taloudellisiin vaikeuksiin. Vastaajat kertoivat, että esimerkiksi lastensuojeluperheiden vanhempien lasten harrastustoimintaan tarvitaan tukea. Tukea voi saada myös esimerkiksi koulumatkoihin tai lukiokirjoihin.

"Mitä isompi lapsi, sitä enemmän sillä on tarpeita, ku koulumaailmaan mennään tarttee sitä, tätä ja tuota, että kyllähän se tietysti aina kasvaa se tarve." H3

Matala koulutus. Perheiden koulutustausta nousee esille monessa aiheessa. Yksi vastaajista kertoo, että koulutuksella ei näyttäisi olevan suurta vaikutusta, mutta muiden mukaan valtaosa asiakkaista on matalasti kouluttautuneita. Paikkakunnalla, jossa vastaajat työskentelevät, on vain toisen asteen koulutusmahdollisuuksia, mikä osaltaan vaikuttaa siihen, että korkeasti kouluttautuminen on hankalampaa. Matalan koulutuksen kerrotaan vaikuttavan työllistymiseen, etenkin nyt, kun taloustilanne on muutenkin heikko.

"-- se riippuu sun koulutuksestaki, että mitä työtä sä oot saanu" H3

"— on toki näitä, että ei oo koulutusta ollenkaan vielä. Peruskoulu, ja yrittäny vaikka olla ammattikoulussa vähän aikaa, mut siitä ei oo tullu mitään, et mulla on nyt kaks perhettä joissa on nuoria äitejä että niillä ei oo koulutusta -- nykypäivänä ei oikeen töitä saa jos ei oo koulutusta." H4

Työelämän kesto. Vastaajien mukaan asiakkailla ei ole välttämättä lainkaan työelämää taustalla ennen perheellistymistä. Osaltaan tähän vaikuttaa se, että nuorten perheiden osuus asiakkaista on suuri, mutta iäkkäämpienkin asiakkaiden kerrotaan tehneen pääosin vain pätkätoita.

"Ku näillä ei paljon oo työelämää taustalla, voi olla lyhyitä pätkiä" H6

Asumismuoto. Perheiden asumiskulut ovat yleensä suurin kuukausittainen meno. Asumismuodon merkitys taloudelliseen tilanteeseen on yksilöllinen, mutta molemmissa, vuokra- ja omistusasumisessa on hyvät ja huonot puolensa. Vastaajien mukaan asiakaskuntaan kuuluu sekä vuokra- että omistusasujia, vuokralla asuvia on kuitenkin hiukan enemmän.

"Enemmän on varmaan vuokralla asuvia, mutta sitte on sellasia perheitä joissa on lapsia joissa sitte ne asuntolainat rassaa sitä taloudellista tilannetta." H2

Vuokra-asujilla taloudellinen tilanne ja elämäntilanne on yleensä sellainen, että lainaa oman asunnon ostamiseen ei todennäköisesti saataisi. Vuokra-asumisen "etuna" on, että toimeentulotukea haettaessa vuokran määrä huomioidaan menona, kun taas omistusasunnon lyhennyksistä huomioidaan ainoastaan korkojen osuus. Toimeentulotuen asiakkaalle vuokra-asunto on näin ollen parempi vaihtoehto. Kääntöpuolena on se, että vuokra on helpompi jättää maksamatta, jolloin vuokratästejä kertyy aiheuttaen nopeasti tuhansien eurojen velan.

"-- tuntuu että nuorilla, mä en voi yleistää mutta joillaki on se tyyli, että jos jostakin ni vuokran voi kyllä ainaki jättää maksamatta." H4

"-- ne jotka asuu vuokrataloissa ja joillain tietyillä alueella, ni siellä näkyy se köyhyys ja nää taloudelliset vaikeudet, että osotteen perusteella tietää." H5

"-- mä en usko että suurellakaan osalla mun perheistä ois, eihän ne sais minkäänlaista lainaa, ei niillä oo varaa maksaa lainoja takasi ni se on melkeen pakko olla se vuokra-asunto. On toki tämmösiä jotka asuu omakotitalossa ja näin ja kyllä ne jollaki keinoin on ne asunnot ja talot saanu." H4

Omistusasuminen on etenkin suurilla perheillä lähes välttämätöntä, sillä paikkakunnan pienen vuoksi vuokra-asuntojen määrä ja koko on rajallinen. Omistusasunnon varjopuolena etenkin tällä hetkellä on myös se, että jos lainojen lyhennysten maksaminen käy mahdottomaksi, on asunnon myynti hankalaa. Yleensä omistusasuminen on myös asumiskustannuksiltaan kalliimpaa, kuin vuokralla asuminen.

”jos ne on ne asumiskulut ylisuuria, vaikka on tullu hankittua, vaikka on ollutki työtön ni on tullu hankittua liian pramee huusholli, että yllättävän helposti nuo pankit on antanu niitä lainoja” H6

”Varmaan ku asutaan näin maalla kuitenkin niin valtaosa on omistusasujia, että kun tällä seudulla se vuokra-asuminen on kuitenkin sellasta harvinaisempaa, sanotaan näin. että ihmiset kuitenkin pyrkii siihen että hankkii oman talon.” H3

7.3 Lastensuojeluperheiden taloudellisiin vaikeuksiin tarjolla olevia tukimuotoja

Ongelmien huomaaminen. Jotta apua perheiden taloudellisiin vaikeuksiin voidaan tarjota, on niiden jotain kautta tultava ilmi. Lastensuojelutarpeen selvitystä tehtäessä ja esimerkiksi lastensuojelun perhetyötä aloitettaessa taloudelliset vaikeudet voidaan havaita, jos perhe ei ole itse ottanut asiaa puheeksi. On kuitenkin mahdollista, että lastensuojelun asiakkuus ei ole tiedossa aikuissosiaalityöntekijällä tai toimeentulotukiasiakkuus lastensuojelutyöntekijällä. Tällaisissa tapauksissa todellista avuntarvetta voi olla vaikea arvioida.

”-- jos vaikka aletaan tekemään lastensuojelutarpeen selvitystä, ni voi olla muitten ihmisten mittapuun mukaan että onpas ok perhe, niinku kaikki on ok, on autot, pelit ja renssit, Mut sitte siellä on joku häikkä siellä sisällä.” H3

Suurin osa taloudellisissa vaikeuksissa olevista perheistä hakeutuu itse toimeentulotuen asiakkaiksi, ja osalle perheistä toimeentulotuki onkin tuttu jo ennen lastensuojelun asiakkuutta. Jotkut perheet taas ohjataan sosiaalityöntekijän vastaanotolle tai autetaan toimeentulotukihakemuksen täyttämässä, jos tukimuoto on vieras.

Avunhakemisen kynnys. Taloudellisen avun hakeminen näyttäisi olevan huomattavasti helpompaa, kuin avun hakeminen lastensuojelullisiin ongelmiin. Toimeentu-

lotuen asiakkaat usein tietävät oikeutensa ja osaavat hakea apua taloudelliseen tilanteeseensa. Uusilla asiakkailla kynnys on korkeampi myös toimeentulotuesta. Lastensuojelun asiakkuutta sen sijaan ennemmin vältellään ja pelätään, ja vain hyvin harva hakee apua itse.

"-- se on tosi korkea, se on tosi korkea pyytää lastensuojelusta apua"

H3

"-- kyllä mun mielestä kynnys on aika matala, ja se on toisaalta vaarallistakin. Että ku niillä eka kerrana aukee silmät, että mä sainkin noin paljon, ni kyllä se koukuttaa sitten hyvin äkkiä, ja varsinkin jos on yli sukupolven asiakkuutta ni heillähän ei kynnystä oo ollenkaan.(toimeentulotuesta)" H6

Sosiaalihuollon tarjoamat tukimuodot. Lastensuojeluperheen taloudellisiin vaikeuksiin on monenlaisia tukimuotoja.

"-- jos on jotain vuokratästejä ni voi kertaluontosesti esimerkiksi ehkäseväinä jos se perhe on kriisiytynyt jotenki, että niillä on häätöuhkaki päällä ja sitte lapset oireilee ja kaikkee, Tai sitten katotaan, että onko se sieltä avohuollon tukitoimista mitä se lapsi tarvii sitte vai onko se peräti sijotus. Vai sitte sinne kotia perhetyö on aina ensimmäinen, perheohjaaja tietenki menee kotiin ensin sitte kattoo tän tilanteen että välttyttäis näiltä sijotuksilta. Et se on se ensisijainen, että se auttaa perhettä hakemaan ne kaikki avut mitä pystyy siihen saamaan ja auttaa sitä lasta." H1

Sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan vastaanotolla keskustellaan asiakkaan kokonaistilanteesta, etenkin jos asiakas hakee ensimmäistä kertaa toimeentulotukea. Työntekijä osaa neuvoa ja ohjata hakemaan ensisijaisia etuuksia sekä kertoa muista vaihtoehdoista, jotta tilanne helpottaisi.

" Joo siis kyllähän niinku siitähän lähetään, että me niinku pyritään että kaikki asiakat jatkossa pärjäis ilman toimeentulotukea, ja että

sitten vaan mietitään että mitä voi tehdä. Että niinku jotkut ohjataan hakemaan työttömyysetuuksia tai ilmottautumaan työttömäksi työnhakijaksi tai ettimään töitä jostaki tai koulutuksia tuetaan tai tälläisiä niinku, että jatkossa sit pärjäis ite. Ni sehän on se tavoite, ettei meitä enää tarvittaisi.” H2

Taloudellista tukea saadakseen ei tarvitse olla toimeentulotuen asiakas, vaan joi-takin lastensuojeluperheen kuluja voidaan maksaa avohuollon tukitoimena. Tällai-sia ovat esimerkiksi lasten harrastuskulut tai päivähoitomaksut.

”-- jos ei oo niinku mitään muuta, ku se taloudellinen vaikeus aiheuttaa sen lastensuojelun tarpeen, ni mehän korjataan se taloudellinen tilan-ne täältä.” H2

”Et saattaa olla että kun tulee lastensuojelun asiakkuus ni sitte rupee tuleen ilmi nää taloudelliseti ongelmat, se menee niin päin sitte. Että ihmiset, ne kitkuttaa sitte niin pitkälle.” H3

”-- esimerkiks lapsi tarvii reseptilääkkeitä tai bussikorttia koulumatkoi-hin tai tällästä ni niitä on myönnetty toimeentulotuesta että on sitte tur-vattu niillä sitä lapsen elämää sitte niinku lastensuojelullisilla perusteil-la. Ja vanhempien ja lasten tapaamisia tuetaan ja tälläisiä sitten jos ovat eri paikoissa.” H2

”-- me autetaan lasten harrastustoimintaa ja saatetaan lastensuojelus-ta avohuollon tukitoimenpiteenä maksetaan näitä harrastusmenoja. Ja sitten näitä vuokratästejä, mitä näillä asiakkailla yleensä on aika pal-jonki, saattaa olla, ni sitte me tehään sitä laskelmaa ja sovitaan asun-totoimen kanssa miten ne maksaa pikkuhiljaa sitä vuokratästä.” H5

Perhetyö on vastaajien mukaan tärkein työväline perheen auttamiseksi, sillä per-hetyöllä nähdään perheen kokonaistilanne. Näin perhetyöntekijä pystyy auttamaan ja ohjaamaan perhettä niissä asioissa, joissa tukea tarvitaan.

"-- ennemminki sitte yritetään vaikuttaa niihin syihin että minkä takia niitä velkoja tulee ja tukea siinä että jatkossa ei tulis. Että kannustetaan perheitä ottamaan niinku ite vastuuta siitä taloudellisesta tilanteesta ni mun mielestä se auttaa parhaiten." H2

"-- siinä me ollaan sitten heidän kanssaan ihan laatimassa näitä, että mihin ne rahat sitten. Että tehään sitä talouslaskelmaa siellä kotona ihan kädestä pitäen, sitten katotaan kaupassa että mitä kannattaa ostaa tai että miten saadaan edullisesti sitä ruokaakin tehtyä vaikka moneksi päiväksi. Elikkä siinäkin me ihan opetetaan näitä arjen sitä rytmittämistä ja näitä ruokajuttuja ja kaikkea." H5

"Ei se oo ollenkaan niinku erikoista että perheohjaajan työ on sitä, että sinne pistetään niinku seinälle taulu että tähän kellonaikaan pitäis tapahtua tätä ja tätä ja untaki pitäis olla niinku näin ja näin paljon tän ikäsellä, ja tän ikäsen pitäis tehdä sitä ja tätä ja tuota." H3

"No perhetyöllä, se on ohjausta, keskustelua, se on melkeen sitä ohjausta että miten..ja se että tehään budjetointia, tässä on sun tulot, tässä on menot, mitä pitää eka ottaa pois alta, ihan tällästä normaalia budjetointia mitä ihminen tekee. Elikkä se että ei sitä rahaa oo määräänsä enempää siellä tilillä, joka kuukausi pitää maksaa kuitenkin vuokra, lapsille pitää olla ruokaa ja vaatteita ja mitä muita nyt menoja ihmisillä on. Elikkä yrittää siihen että tuota eka ne tärkeimmät pois alta ja sitte jos sulle jää jotakin ni sitte sä voit ostaa vaikka uuden tabletin. Mutta se että siis että ne tajuais, perhe tajuais että kaikki ihmiset tekee näin, elikkä eka se tärkein, sitte vasta se että mun tekis mieli ostaa tuommonen. " H4

Mikäli asiakasperheen ongelmat vaativat ammattiapua, heidät ohjataan eteenpäin asian ratkaisemiseksi tai helpottamiseksi. Tällaisia ongelmia, johon sosiaalitoimen keinoin ei voida vaikuttaa, ovat esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä peliriippuvuus.

"No me tehdään sitä kartotusta siinä, että mihin ne rahat sitten menee, tehdään sitä laskelmaa ja katotaan, No joskus käy ilmi että sinne on tullu joku iso summa, no sitten ohjataan toimeentulotukipuolelle, ja siellä tulee sitte ilmi ku ne tuo niitä tiliotteita, ni saattaa näkyä nämä niiden peliongelmat, ne löytyy siinä kohtaa, mikä on hyvä asia kun ne löytyy ni me voidaan ottaa niitä puheeks ja ohjata hakemaan apua, koska siihen on kyllä ihan hyvin apua saatavilla tähän peliriippuvuuteen, ihan samoin ku päihdeongelmaan, et sitte jos siellä näky. Mutta kyllähän me muutenki sitä päihdepuolta kartotetaan siellä perheessä" H5

Velkaneuvonnasta saa hyviä neuvoja taloudellisen tilanteen korjaamiseksi, jos velkaa on päässyt kertymään.

"Velkaneuvonnan käynti on tietysti ihan hyvä käydä vaikkei velkasaneeraukseen olis hakemassakaan, ni sitä taloutta saada kuntoon ja hyviä vinkkejä." H6

Velkajärjestely on vaihtoehto, jos velat ovat kasvaneet ylitsepääsemättömiksi. On mahdollista, että sekään ei pelkästään riitä, vaan tarvitaan myös muita tukimuotoja, jotta perheen talous kestää.

"-- sekin että vaikka on velkajärjestelyssä ni ei sekään, se ei taho niinku pysyä hallinnassa se oma talous, että siinä on niinku kauhean isoja haasteita" H3

Muiden tahojen tukimuodot. Apua on tarjolla muuallakin kuin sosiaalitoimessa. Joissain tapauksissa seurakunta voi avustaa taloudellisestikin, mutta yleensä seurakunnan kautta voi saada ainakin pienen ruoka-avustuspaketin.

Myös Mannerheimin Lastensuojeluliitto järjestää vuosittain joululahjakeräyksen, jonka avulla hankitaan lastensuojelulapsille joululahjoja. Joululahjakeräyksetkään eivät valitettavasti ole ongelmattomia, sillä vaikka suurin osalla lahjansaajista apu tulee tarpeeseen ja siitä ollaan kiitollisia, vuosittain osa perheistä jättää pakettinsa hakematta.

"-- se jouluku on semmonen krääsä juhla, että ku keräyksillä saadaan niitä joululahjoja niille lapsille, ni kuitenkin niitä lahjoja ostetaan niin paljon että osaako ne lapset olla ilosia juuri siitä mll:n lahjasta. Kuitenkin lapset osaa vaatia, se pitää olla se viimesin muotilelu minkä minä haluan. Samoin ruokalahjakortit, on toki perheitä joissa se tulee tuiki tarpeeseen, mutta on niitäkin että se on vaan yks asia muitten joukossa eikä sitä arvosteta, että on käynyt niin että on joululahjat jäänyt hakematta." H6

Vastaajien toiveita palveluiden ja järjestelmän kehittämiseen. Vastaajat toivoivat, että erilaisia matalan kynnyksen tukimuotoja perheille olisi enemmän tarjolla, jotta ongelmat eivät pääsisi niin pahaksi ennen kuin perheet hakevat itse apua tai ennen kuin ne huomataan muualla.

"Että ois hyvä jos siihen ois joku apu, että ei oiskaan vaikka lastensuojelun asiakkuutta tai jos vaikka neuvolassa ois sitä apua tarjota vaikka sellaseen. Että se ois matalan kynnyksen joku piste, mistä sitä apua voi hakea." H5

"Kyllähän se varmaan ois hyvä tuolla neuvolassakin asia ottaa puheeksi, että jollain lailla sitä realismia ja tukea, sellasta tervettä ajattelua heti siellä jo neuvolakäynneillä." H6

"-- ne perheet tarvis sitä ennaltaehkäsevää työtä ja sellasta matalan kynnyksen työtä, että niitten ois helppo ite hakea sitä apua. Että nyt-hän tässä on hirveä riski että kun ne ongelmat pääsee niin pitkälle että ne on lastensuojelun asiakkaita, mikä on tietysti hyvä että ne saa sitä apua sitte mutta siihen pitäis panostaa paljon siihen ennaltaehkäisevään. Eikä sen tarvii olla sitä että siellä käydään siivoamassa vaan se on sitä perhetyötä mitä siellä tehdään ja tavoitteellista perhetyötä." H5

Kysyntää olisi myös koti- ja siivouspalveluille, sillä kaikilla perheillä ei ole varaa palkata yksityistä siivoajaa tilanteissa, joissa perheen äiti tai isä ei itse pysty sitä hoitamaan. Koska lapsiperheiden kotipalvelua ei toistaiseksi ole saatavilla, eikä

perhetyöntekijöillä ole riittävästi aikaa, perheiden täytyy pärjätä yksin tai omien verkostojensa avulla.

”-- niitäki perheitä on, on vaikka äidillä selkä mennä ja tarvis siihen vaan sitä siivousapua, mikä vaikuttaa ihan oikeasti siihen koko perheen dynamiikkaan ku mietit että äiti voi huonosti ja kämppä on sekasin ja näin ku siihen pystyis vähän vaikuttamaan ni ok, ja sitte jos siellä ois pahempaa häikkää ni sitte vois kotihoito aatella että tää tarviiki perhetyötä ja sillon menis perhetyö siihen kehiin ja siitä jatkettas. Mutta ku se perhe ei saa mitään ku se ei saa sitä kotipalvelua. Ja me ei voida mennä siivoamaan koska meillä ei oo siihen taas kapasiteettia. Että tuossa on semmonen, se ei oo vaan meidän vaan se on valtakunnallinen se huoli.” H4

Eräs vastaajista nosti esille myös koulussa opetettavien asioiden tärkeyden. Koska jotkut perustavat perheen jo alaikäisenä, peruskoulussa olisi hyvä ottaa enemmän esille arkielämän taitoja ja asioiden hoitamista, jotta asiat eivät olisi aivan uusia nuorten itsenäistyessä.

”Mutta kyllä mun mielestä koulussa yhteiskuntaopin tunneilla pitäis puhua näistä vippilainojen vaaroista, se nyt saattaa mennä vähän valistamisenki puolelle mutta sinne pitäis saada jonku velkaneuvojan tunteja, joka osais ihan konkreettisesti kertoa miten voi asiat mennä pieleen ku lähtee semmosiin rattaisiin mukaan. Musta tuntuu ettei luokionkaan yhteiskuntaopin tunneilla puhuta tarpeeks tämmösistä lainasioita tai maksuista, laskuista ja saattaa ne nuoret perheetki olla ettei ne ymmärrä että näin isoja, että se voi tulla sitte suurena paukkuna, että on siellä paljon sitäkin, että ne asiat on niin outoja ja uusia kun lähdetään sitä perhettä hankkimaan ja yritetään pärjätä yhdessä. Ja toki se ruoka on kallista, ettei tuu harkittua että mitä sä sieltä kaupasta ostat. Että tämmöstä enemmän, ihan käytännön arkitaitoja pitäis sinne kouluille jollain lailla saada.” H6

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Pääpiirteittäin tutkimukseni vastasi aiemmin tehtyjen tutkimusten sisältöä ja valtakunnallisia linjoja. Valtaosa vastaajista rinnasti taloudelliset vaikeudet enemmän tai vähemmän toimeentulotuen asiakkuuteen, mikä jollain tasolla myös ohjaili vastauksia. Toisaalta, koska toimeentulotuen asiakkuutta voidaan yleisesti pitää pienituloisuuden ja köyhyysmittarina, rinnastus on hyvin todenmukainen eikä vaikuta tutkimustulosten luotettavuuteen.

Lastensuojeluperheissä taloudelliset vaikeudet näyttäisivät olevan melko yleisiä, huomattavasti tavanomaisempia kuin muissa perheissä. Taloudellisten vaikeuksien tunnistaminen taas on hankalaa, ellei mahdotonta, sillä perheiden ulkoiseen olemukseen vaikuttaa enemmän tyyli, kuin varsinainen rahatilanne. Joissakin tapauksissa niin sanotusti paremmin pukeutuvilla ja uusinta elektroniikkaa omistavilla taloudellinen tilanne saattaa olla jopa hankalampi, kuin huonommin pukeutuvilla.

Tutkimuspaikkakunnalla, kuten myös koko Suomessa pienet tulot itsessään aiheuttavat toimeentulon hankaluutta ja taloudellista ahdinkoa. Perheet selviävät arjestaan, mutta odottamattomia menoja budjetti ei kestä. Velkaantuminen on myös valitettavan yleistä, mutta tutkimukseni mukaan se ei ole kohderyhmässä valtaväestön ongelma. Tilastot maksuhäiriömerkintöjen rajusta lisääntymisestä kertovat paljon tämänhetkisestä talouskehityksestä ja sitä kautta myös velkaantumisen yleistymisestä.

Esille nousi myös mielenkiintoisia asioita kulutus- ja kilpailuyhteiskunnan vaikutuksesta yksilön valintoihin, sekä arvojen ja asenteiden muuttumisesta. Erityisesti nuorille näyttäisi olevan taloudellista tasapainoa tärkeämpää, että ulkokuori näyttää hyvältä. Näkyvissä on myös merkkejä ”vapaamatkustamisesta”, eli työnteko ei kiinnosta nuoria, kun sosiaalitoimistosta saa lähes yhtä paljon rahaa mitään tekemättä.

Yksilön kannalta merkittävimpiä taloudellisten vaikeuksien aiheuttajia olivat muun muassa pienituloisuus, työttömyys, päihdeongelmat ja tietyt perherakenteeseen liittyvät seikat. Perherakenteen kannalta olennaisimmat pienituloisuuden aiheuttajat olivat yksinhuoltajuus ja perheen suuri koko. Lasten iällä ei nähty olevan merkit-

tävää vaikutusta taloudelliseen tilanteeseen, kun taas valtakunnallisten tutkimusten mukaan alle kolmivuotiaiden lasten perheissä taloudelliset vaikeudet olivat melko yleisiä.

Tutkimuspaikkakunnallani vanhempien ikää pidettiin sen sijaan merkittävämpänä taloudellisten vaikeuksien aiheuttajana, kuin muissa vastaavissa tutkimuksissa. Vaikka talousvaikeuksia nähtiin olevan kaikenikäisillä, nuorilla vanhemmilla kerrottiin olevan eniten vaikeuksia taloudestaan huolehtimisessa. Myös pikavippejä näyttäisi olevan enemmän nuorilla vanhemmilla.

Pienellä paikkakunnalla suurin osa lastensuojelun ja toimeentulotuen asiakkaista tuntee toisensa ja on enemmän tai vähemmän tekemisissä keskenään, jolloin yhteisön tuki pahimmillaan lisää talousvaikeuksia entisestään. Myös maantieteellisesti köyhät perheet keskittyvät tiettyihin paikkoihin, vaikka poikkeuksia toki on.

Sosiaalitoimella on useita keinoja lastensuojeluperheiden taloudellisen tilanteen tukemiseen ja parantamiseen. Olennaisen tärkeää kuitenkin on, että perhe tuo esille taloudellisen avun tarpeensa, jotta oikeanlaista apua osataan tarjota. Silti ammattilaiset toivoisivat entistä enemmän matalan kynnyksen palveluvaihtoehtoja ja ehkäisevän työn kehittämistä, jotta lastensuojelun asiakkuuksilta voitaisiin joissain tapauksissa välttyä.

9 POHDINTA

Yllättävänä pidin sitä, että eniten taloudellisia vaikeuksia on perheillä, joissa nuorin lapsi on alle kolmevuotias. Olin kuvitellut, että lapsen kasvaessa kulut lisääntyvät jatkuvasti ollen kaikkein suurimmillaan lapsen ollessa teini-iässä esimerkiksi harrastusten myötä. Todennäköisesti näin onkin, mutta vanhempien maksukyky paranee molempien vanhempien palatessa työelämään esimerkiksi hoitovapaan jälkeen. Tällöin suuremmatkaan kulut eivät aiheuta taloudellista ahdinkoa. Mielenkiintoista on, että suurin osa lastensuojelun asiakkaaksi tulevista lapsista on myös alle 3-vuotiaita.

Hieman surullisena pidän sitä, että sosiaaliturvan väärinkäyttäjät aiheuttavat sen, että sitä eniten tarvitsevat joutuvat selittelemään, pyytelemään anteeksi ja todistelemaan tilannettaan entistä enemmän. Valitettavaa on, että sosiaaliturvaan ei ole vielä keksitty keinoja, jolla pystyttäisiin välttämään väärinkäyttö ja niin sanottu vapaamatkustaminen, mikä on yleisesti ottaen paheksuttavin sosiaaliturvan käyttämisen muoto.

Vaikka pidän työtä itsessään mielenkiintoisena, eniten ajatuksia herättivät työtä sivuavat aiheet, jotka nousivat joko teoriasta tai haastatteluista. Jäin pohtimaan, onko nuorilla todellakaan riittävää tietoa ja taitoa hoitaa omia talousasioitaan, jos kotoa ei ole saatu riittävää oppia. Opetetaanko kouluissa yksityiskohtaista oman talouden hoitamista tarpeeksi, vai painottuuko opetus liikaa yleismaailmallisiin seikkoihin, joista nuoret eivät välttämättä saa otetta? Mietin myös nyky-yhteiskunnan suuntaa, joka rohkaisee ottamaan lainaa kaikkiin tarpeisiin ja kuluttamaan yhä enemmän. Miksi lainan ottaminen jokaiseen hankintaan on itsestään selvää? Kannattaako säästäminen? Miksi yksilö elää yli varojensa?

Pohdin myös asiaa, jota on ajatellut ja kyseenalaistanut moni muukin: miksi työnteko ei kannata yhteiskunnassamme? Vaikka tukimuodot ovat monen perheen ja yksilön pelastus, on järjestelmä osittain myös toimimaton ja puutteellinen. Vaikka yksilöllä olisi halu palata työelämään, se ei ole joillekin taloudellisesti mahdollista. Tämä taas johtaa tulonsiirtojen suurempaan tarpeeseen ja toisaalta verotulojen vähenemiseen, ja kierre on valmis. Mikä on johtanut siihen, että on taloudellisesti

kannattavampaa olla kotona lasten kanssa kuin palata työelämään tai vaihtoehtoisesti työttömänä, eikä ottaa vastaan tarjottuja lyhyitä sijaisuuksia?

Tämän opinnäytteen tekeminen on ollut pitkä prosessi, haastava mutta mielenkiintoinen. Tutkimuksen tekeminen yksin on vaikuttanut aikataulujen venymiseen. Parin kanssa työn rungon rakentaminen ja etenkin tulosten peilaaminen teoriaan olisi todennäköisesti ollut helpompaa, sillä työn edetessä on sokeutunut omalle tekstilleen ja tuotokselleen. Mielestäni työni on kuitenkin opinnäytetyöksi riittävä ja onnistunut kokonaisuus, josta käy selvästi ilmi lastensuojeluperheiden yleisimmät taloudelliset vaikeudet ja syyt niiden taustalla.

10 LÄHTEET

- 20.3.2014. Raja laski: Näillä tuloilla olet nyt pienituloinen. Taloussanomat. [verkkosivu][viitattu 13.11.2014] Saatavana: <http://www.taloussanomat.fi/tyo-ja-koulutus/2014/03/20/raja-laski-nailla-tuloilla-olet-nyt-pienituloinen/20143991/139/?back>
- Airio, I. 2010. Avioero suomalaiseen tapaan: Lähivanhemman ja lasten taloudellinen selviäminen avioerosta. Teoksessa: Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.). Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Gröndahl, J. 31.3.2014. Hyvinvointivaltio murenee – edes lapsilisä ei ole pyhä. Taloussanomat. [verkkosivu] [viitattu 13.11.2014] Saatavana: <http://www.taloussanomat.fi/raha/2014/03/31/hyvinvointivaltio-murenee-edes-lapsilisa-ei-ole-pyha/20144408/139>
- Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. 2012. Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124. Helsinki: Kela.
- Sauli, H., Bardy, M. & Salmi, M. 2002. Families with small children face deteriorating circumstances. Teoksessa: Heikkilä, M. & Kautto, M. (eds.). Welfare in Finland. Saarijärvi: Gummerus
- Heino, T. & Lamminpää, K. 2008. Perheet ja lapset toimeentulotuen piirissä. Helsinki: Stakes. [verkkojulkaisu] Saatavissa: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2008/Yksinhuoltajaperheiden_tttasia_kkuus_2008.pdf
- Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat?: Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki: Stakes. Työpapereita 30/2007.
- Hiitola, J. 2008. Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista: Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla –hanke. Helsinki: Stakes. Työpapereita 21/2008.
- Isola, A., Larivaara, M. & Mikkonen. 2007. (toim.): Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä. Helsinki: Avain.
- Jäntti, M. 2010. Lapsiköyhyydestä Suomessa. Teoksessa: Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.). Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Kauppinen, T. & Karvonen, S. 2008. Nuorten aikuisten toimeentulo-ongelmat. Teoksessa: Moisio, P., Karvonen, S., Simpura, J. & Heikkilä, M. (toim.). Suomalaisen hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto, 2014, viitattu [27.10.2014] (päivitetty 28.8.2014))

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2012. Lastensuojelu 2012: Avohuollon piirissä olleet lapset ja nuoret vuosina 2010 – 2012 kunnittain ja maakunnittain. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2010. Lapsiperheiden toimeentulo lamasta lamaan. Teoksessa: Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.). Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Mikkola, M. 2004. Lastensuojelu ja eurooppalaiset ihmisoikeudet. Teoksessa: Puonti, A, Saarnio, T & Hujala, A. 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Niemelä, M. & Raija, A. 2010. Lapsiperheiden kulutus ja perheen sisäinen päätöksenteko. Teoksessa: Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.). Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Nieminen, M. 19.6.2014. Lapsilisien leikkaus korvataan pieni- ja keskituloisille lapsivähennyksellä. Helsingin sanomat. [verkkosivu] [viitattu 13.11.2014] Saatavana: <http://www.hs.fi/politiikka/a1403150036092#>

Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen. 2. painos. Helsinki: Edita.

Saarikallio-Torp, M., Heino, T., Hiilamo, H., Hytti, H. & Rajavaara, M. 2010. Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa: Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.). Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Saarin, M. 20.10.2014. Kommentti: Suomen työttömyysluvut hämäävät. [verkkosivu] [viitattu 20.10.2014] Saatavana: <http://www.talouselama.fi/uutiset/kommentti+suomen+tyottomyysluvut+hamaavat/a2271645>

Salmi, M., Sauli, H. & Lammi-Taskula, J. 2009. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa: Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Sauli, H. 2001. Lasten osuus yhteiskunnan voimavaroista 1990-luvulla. Teoksessa: Järventie, I. & Sauli, H. (toim.). Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY.

Sauli, H., Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. Kriisistä kriisiin: lapsiperheiden toimeentulo 1995–2009. Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011):5.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2014. Sosiaalinen luototus. [verkkosivu] [viitattu 27.10.2014] Saatavilla: http://www.stm.fi/toimeentulo/tuet_ja_etuudet/sosiaalinen_luototus

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-3215. 2012. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 13.11.2014]. Saatavilla: http://tilastokeskus.fi/til/perh/2012/perh_2012-2013-05-24_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-7830. Syyskuu 2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 27.10.2014]. Saatavana: http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2014/09/tyti_2014_09_2014-10-21_tie_001_fi.html

Tekijän sukunimi, Etunimen alkukirjain tai alkukirjaimet. Julkaisupäivämäärä tai julkaisuvuosi tai päivitysaika. Nimi tai otsikko. [Verkkolähteen tyyppi]. Julkaisu-/kustannuspaikka: Julkaisija/Kustantaja. [Viittauksen päivämäärä eli päivä jolloin lähdetä on luettu / käytetty]. Saatavana: verkko-osoite

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2014. Lastensuojelun käsikirja: Edunvalvonta. [Verkkosivusto] [viitattu 13.11.2014] Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-edunvalvonta>

Toimeentulotuen soveltamisohjeet. 2010.

Toimeentulotuki: Opas toimeentulotukilain soveltajille. 2013. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2013:4

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue: Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.

Törrönen, M. & Vornanen, R. 2004. Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa: Puonti, A, Saarnio, T & Hujala, A. 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Virtanen, A. & Kiuru, S. 2012. Toimeentulotuki 2012. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

LIITTEET

Liite 1: Taloudelliset vaikeudet lastensuojeluperheessä 2014 -haastattelurunko

Haastateltava:

Pvm:

H:

Huomioitavaa:

Taloudelliset vaikeudet lastensuojeluperheessä 2014

Taustatiedot

1. Kuka olet?

- Työnimike, koulutus, kauanko työskennellyt alalla

2. Kuinka tuttu aihepiiri on?

- Ovatko lastensuojeluperheiden taloudelliset asiat yleisiä työssäsi?
 - kuinka suuri asiakaskunta on?
 - miten aihepiiri näkyy työssä?
- Onko aiempaa kokemusta aihepiiristä esim. edellisissä työpaikoissa?

3. Mitä mielestäsi tietää, että perheellä on taloudellisia vaikeuksia?

- Mitä on köyhyys?
- Miten se näkyy?

Tutkimus

1. Millaisia taloudellisia vaikeuksia lastensuojeluperheissä on?

- hetkellisiä, tilapäisiä maksuvaikeuksia
- jatkuvia maksuvaikeuksia
- suuria velkoja

2. Mitä ovat lastensuojeluperheiden yleisimmät taloudellisiin vaikeuksiin johtavat syyt ja taustatekijät?

- Syyt
 - Ylisukupolvisuus
 - Vähäiset tulot
 - Sosiaalityöriippuvuus
 - Työperäiset syyt: pienipalkkainen työ, vähäiset työtunnit
 - Kriisitilanteet: ero, kuolema, onnettomuus ym.
 - Väliaikainen tai kertaluontoinen talouden notkahdus
 - Työttömyys, lomautus
 - Sairaus
 - Addiktio: päihdeongelmat, peliongelmat, ostelu
 - Arjenhallinnan ongelmat: kyvyttömyys huolehtia raha-asioista, pikavipit ym.
- Taustatekijät
 - Vanhemman ikä ja sukupuoli
 - Lasten ikä ja lukumäärä
 - Yksinhuoltajuus
 - Koulutus
 - Sosioekonominen asema/elämäntilanne
 - Työelämän kesto ennen perheellistymistä
 - Asumismuoto
 - Turvaverkosto

3. Millä tavoin sosiaalityö ja muut tahot voivat tukea taloudellisissa vaikeuksissa olevia lastensuojeluperheitä?

- Miten perhe ohjautuu asiakkaaksi?
- Hakevatko perheet apua ajoissa?
- Onko kynnys avun hakemiseen korkea?
- Mitä mieltä olet tämänhetkisestä perhepolitiikasta ja sen suunnasta?
- Miten rakenteelliset uudistukset vaikuttavat perheiden tilanteeseen?
 - esim. toimeentulotuen siirtyminen Kelalle 2017